

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.
(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б.
завкафедрою)

_____ «___» _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **бакалавр**

на тему: **Зовнішньоекономічна діяльність України: аналіз та
перспективи розвитку**

Виконав: студент IV курсу, групи 4451

Спеціальності _____ 051 Економіка

_____ ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

_____ Рубан К.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник _____ д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Сутність та особливості зовнішньоекономічної діяльності України.....	6
1.2. Види зовнішньоекономічної діяльності України.....	11
1.3. Принципи та основні фактори розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.....	29
2.1. Аналіз структури та динаміки експортних показників України за 2018-2020 рр.....	29
2.2. Аналіз структури та динаміки імпортих показників України за 2018-2020 рр.....	40
2.3. Аналіз результативності зовнішньоекономічної діяльності України.....	48
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	54
3.1. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.....	54
3.2. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.....	57
3.3. Механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств України та зовнішньоекономічних зв'язків існують, як важлива складова розвитку економіки та господарської діяльності країни, в цілому. Можна зазначити, що відповідальним за суттєве джерело бюджетних надходжень та поліпшення стану платіжного балансу є зовнішньоекономічні операції країни. Підприємства країни виконують основні зовнішньоекономічні операції (експорт та імпорт). Таким способом вони збільшують не лише кон'юнктуру внутрішнього ринку, але й допомагають державі проявити свій експортний та економічний потенціал на світовому ринку.

Для будь-якої країни торгівля – це гарантія на економічний успіх, і це не дивно, оскільки торгівля посідає одне з провідних місць за впливом на економічний розвиток. Міжнародна торгівля дає змогу на подолання вузкості ринку, обмеженості ресурсів, посилює можливість упровадження нових технологій та додає можливості на більш раціональне використання ресурсів країни. На нашому українському ринку присутня низка галузей, які є конкурентноспроможними. Ці галузі пропонують готову продукцію чи сировину, при цьому не виробляючи товарів з високою доданою вартістю. Такі пропозиції на ринку не є вкрай ефективними, оскільки розвинені країни намагаються зберегти свої природні ресурси за допомогою експортування високотехнологічних послуг для максимізації прибутків.

Актуальність обраної теми зумовлюється тим, що для нашої країни, навіть в умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також в умовах нових перспектив виходу на закордонні ринки, залишаються безліч невирішених питань і проблем у сфері ЗЕД. Саме визначенню та частковому розв'язанню цих питань і присвячена ця робота. Дослідження основних тенденцій зовнішньої торгівлі України, її сучасного стану, динаміки та структури є актуальним

питанням, що допоможе визначити основні вектори напрямку розвитку зовнішньоторговельних відносин країни.

Питання зовнішньої торгівлі та її впливу на економічний розвиток описане у працях багатьох відомих учених. Сюди можна віднести роботи класиків: А. Сміта, Д. Рікардо, В. Оліна, Е. Хекшера, В. Леонтьєва. Вітчизняні науковці, які досліджували питання зовнішньоекономічної діяльності: М. І. Дідковський, А. П. Гребельник, Наливайко А.П., І. В. Багрова, Н. І. Редіна, В. Є.. Власюк, О. О. Гетьман та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є визначення реального стану зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних умовах, а також виокремлення основних проблем подальшого розвитку ЗЕД України, на основі детального аналізу динамічних процесів експортно-імпортних операцій за останні кілька років.

Відповідно до мети дослідження, були поставлені такі *завдання*:

- розглянути сутність та особливості зовнішньоекономічної діяльності України
- розглянути поняття зовнішньоекономічної діяльності та її види
- охарактеризувати принципи та основні фактори розвитку зовнішньоекономічної діяльності України
- проаналізувати структуру та динаміку експортно-імпортних показників України
- дати оцінку результативності зовнішньоекономічної діяльності України
- визначити механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни
- розглянути проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України
- охарактеризувати перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Об'єктом роботи є зовнішньоекономічна діяльність країни.

Предметом роботи є механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.

Методологічні основи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані загальнонаукові методи наукового пізнання: логіко-діалектичний метод; методи аналізу, синтезу та порівняльного аналізу; графічний і табличний методи.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених, та Інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг – 73 сторінок, з них основний текст – 67 сторінок. Робота містить 12 таблиць та 5 рисунків. Список використаних джерел налічує 44 найменувань на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1.1. Сутність та особливості зовнішньоекономічної діяльності України

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1].

“Зовнішньоекономічна діяльність підприємства” — це поняття яке було введено в СРСР у 1986 р. як реформа адміністративно командної системи економіки. Новий погляд на систему управління економікою полягав у тому аби децентралізувати процес управління та надати підприємствам певних прав, без знищення державної власності на засоби виробництва, монопольної влади міністерств та відомств [17].

Після отримання Україною незалежності у 1991 р. були впровадженні заходи, які спрямованні на значну лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності держави, підприємства і організації отримали істотно більше прав у цій сфері. С цього моменту ЗЕД починає розглядатися не тільки як складова господарської діяльності підприємств, а також і як невід'ємний аспект економічного росту, створення передумов для активного розвитку інтеграційних процесів на мікрорівні.

У законі України „Про зовнішньоекономічну діяльність” зазначено що зовнішньоекономічна діяльність це діяльність та взаємовідносини Українських та іноземних підприємств, у сфері господарства на території України та за її межами[1].

Здійснення експортних та імпорتنих операцій і складає зовнішньоекономічну діяльність. Ці операції налічують понад 80% усіх операцій ЗЕД.

Прирівняння імпорту та експорту до зовнішньоекономічної діяльності, звужує значення поняття ЗЕД. В.Є. Новіцкий відмічає що: „...визначення згідно закону, стосується тільки товарного експорту та поширюється на ті сфери, які за більш жорсткого трактування можуть належати до інших видів торгівельних операцій (товарообмінні операції, реекспорт)” [34, с.150]. Закон описує як експорт, такі види торгівлі які в теорії не є предметами міжнародної економічної діяльності, наприклад: продаж іноземцям-резидентам товарів, без вивезення цих товарів за митний кордон, та не враховує продаж та вивезення товарів за кордон у разі, коли юридичні та фізичні особи є контрагентами України. Загалом ці елементи демонструють архаїчність вітчизняного законодавства та вважаються пережитками радянського часу, коли на фоні малоефективного виробництва, ринковий збут вже був досягненням [34, с.151].

Інтегрування України до світового економічного простору та взяття участі в різновидах міжнародного підприємництва є найважливішою умовою формування ринкових відносин, за сприяння якого країни можуть реалізовувати міжнародно-економічне співробітництво. Зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання різних країн є частиною такої співпраці. Вона виступає центральною складовою економіки будь-якої держави.

Зовнішньоекономічна діяльність, яка здійснюється шляхом реалізації зовнішньоекономічних зв'язків, розглядається як невід'ємна сфера господарської діяльності, може позитивно впливати на ефективність виробництва, його технічний рівень та на якість виробленої продукції. В основному зовнішньоекономічна діяльність розглядається як:

- об'єкт цілеспрямованого організаційно-економічного впливу держави з метою стимулювання підприємницької активності і налагодження стійких самостійно регульованих ринкових зв'язків і механізмів;
- процес прогресивних перетворень у структурі суспільного відтворення;
- джерела передових технологічних та організаційних ідей в галузі управління суспільно-виробничими системами [6, с.45].

Науковці визначають наступні відмінності ЗЕД від інших видів господарської діяльності:

1)ЗЕД – це частина зовнішньоекономічної політики держави, яка є каталізатором ринкових змін в країні і виробленням дипломатичних відносин з іншими країнами;

2)за рахунок переваг міжнародного поділу праці, міжнародних економічних відносин підприємства ЗЕД має можливість впроваджувати свою діяльність тільки з тими партнерами та країнами, які будуть вигідними для неї [22, с.76].

Системою різноманітних світогосподарських відносин з побудовою та підняттям на світовий ринок товарів за сприянням реалізації зовнішньоекономічних зв'язків країни, які засновані на міжнародному поділі праці та містять нормативно-правові та організаційні умови функціонування підприємницьких структур у науковій літературі розуміють словосполучення зовнішньоекономічна діяльність. [24, с.345] ЗЕД трактують також як зовнішньоторговельну, інвестиційну та іншу діяльність, включаючи виробничу кооперацію в галузі міжнародного обміну товарами, інформацією, роботами, послугами, результатами інтелектуальної діяльності, у тому числі винятковими правами на них (інтелектуальна власність) [9, с. 44].

А. П. Гребельник зазначає зовнішньоекономічну діяльність як господарювання суб'єктів України та іноземних суб'єктів, засноване на взаєминах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [13, с.48]. М. І. Дідковський використовує поняття «зовнішньоекономічна діяльність» загалом для характеристики зовнішньо економічних операцій на мікрорівні (підприємств, організацій, об'єднань); отримання прибутку в умовах самоокупності було метою операцій [17, с. 19].

ЗЕД являє собою сукупність форм прояву міжнародних економічних відносин , визначає її як функціонування та становлення господарських зв'язків між суб'єктами міжнародної економіки – зазначає Є. Ф. Прокушев. [36, с.10].

Комплекс організаційно-економічних, виробничо-господарських та комерційних функцій підприємств, які пов'язані з партнерством з іноземними країнами – так тлумачать зовнішньоекономічну діяльність Н. Ф. Гофман і Г. А. Маховікова.[12, с.10]. ЗЕД – це сфера економічної діяльності держави і підприємств, яка пов'язана із імпортом та експортом, тобто зовнішньою торгівлею, іноземними інвестиціями та кредитами, реалізування сумісних з іншими партнерськими країнами проектів, так вказано в економічному словнику під редакцією Л. Г. Мельника [44, с. 44].

Зовнішньоекономічні зв'язки – це система міжнародної співпраці країн та їх суб'єктів, що здійснюється в таких формах, як зовнішня торгівля, загальне підприємництво на території нашої держави та спільне підприємство за кордоном, консорціуми, іноземне підприємництво на території України, підрядне співробітництво, міжнародні об'єднання та організації, лізинг, співробітництво на умовах розподілу продукції між партнерами, концесії, переробка давальницької сировини, співробітництво на компенсаційній основі, виробниче кооперування, торгівля ліцензіями і технологіями, залучення іноземної робочої сили, торгівля будівельними послугами, прибережна і прикордонна торгівля, співпраця у вільних економічних зонах, науковотехнічне співробітництво, співробітництво в банківській сфері, іноземний туризм, та інших формах міжнародного економічного співробітництва (біржі, торгові дома, асоціації) [32].

М. І. Дідківський у своїй роботі пише про те, що зовнішньоекономічні зв'язки втілюються за рахунок міждержавних відносин у торговельній сфері, науковотехнічній, виробничій та валютно-фінансовій співпраці та яке містить в собі зовнішньоекономічну діяльність підприємств.[17, с. 19].

Сутність зовнішньоекономічних зв'язків проявляється у сприянні ЗЕД в втіленні таких міжнародних процесів, як обслуговування та організація обміну результатами праці та природними ресурсами, організації грошового обігу і визнання вартості продуктів поділу праці, які несуть за собою приплив валютної

виручки від експорту, дають можливість виробляти конкурентоспроможну продукцію та за рахунок імпорту підвищують технічний рівень виробництва.

Державна участь у сфері господарських відносин зобов'язує досконального аналізу як на рівні окремо взятого підприємства ЗЕД, так і з точки зору ефективності функціонування національної економіки в цілому. Результативність зовнішньоекономічної діяльності вітчизняного підприємства обумовлена рішенням загальнодержавних проблем, а саме:

1) в Україні не зазначені цілою мірою основні механізми та напрями структурної модифікації економіки з урахуванням особливостей розвитку світової системи господарювання і реальних напрямків інтегрування до неї України;

2) дорого пильнують питання безпеки у сфері зовнішньоекономічних відносин, які необхідно виявити з позицій активного конкурентного протистояння на світовому ринку [23, с. 39];

3) не стабільна існуюча фінансово-банківська система;

4) складання кращих умов для конкуренції між іноземними і національними виробниками;

5) посилення державного виробництва.

Так як, зовнішньоекономічна діяльність підприємства – це система, яка детермінована своїми складовими елементами, то при її аналізі треба враховувати форми зовнішньоекономічних зв'язків такі, як торгівля, надання виробничих, фінансових, інвестиційних послуг, які описують ЗЕД за допомогою відповідних показників.

Зовнішньоекономічна діяльність вимагає чіткого планування. Для цього потрібно мати абсолютне уявлення про засоби, якими володіє для цього та мету її здійснення. Тому треба з'ясувати основні принципи планування зовнішньоекономічної діяльності (Рис. 1.1.)

Рис.1.1. Принципи планування ЗЕД [39]

Використання цих принципів зовнішньоекономічної діяльності в теорії відкриває можливості для встановлення цілей та задач, слугує поліпшенню контролю за виконанням планів та зниженню тривалості і собівартості реалізування зовнішньоекономічної діяльності.

1.2. Види зовнішньоекономічної діяльності України

Одним з аспектів ЗЕЗ вважають зовнішньоекономічну діяльність, це є сфера самостійної виробничо-комерційної діяльності підприємств і організацій. Під час реформ, які відбувались в економіці України підприємства й організації здобули право виходу на зовнішній ринок. Вони можуть самостійно оберати іноземного партнера і номенклатури товарів для експортно-імпоротної угоди, а також встановлювати ціни та визначати види і форми ЗЕД[21].

ЗЕД багатозначна. В економічній літературі по-різному визначалось поняття її видів та форм. Після прийняття Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (ст. 4) [1] було роз'яснено, що відповідно до Закону до видів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать:

- експорт та імпорт товарів, капіталів й робочої сили;
- надання суб'єктами ЗЕД України іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортноекспедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, облікових, агентських, консигнаційних, управлінських, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України;
- надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам ЗЕД України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності; - створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД за межами України;
- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів ЗЕД;
- організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- операції по придбанню, продажу, обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;
- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами ЗЕД як на території України, так і за її межами;
- інші види ЗЕД, не заборонені прямо і у виключній формі законами України[5].

Для виконання кожного виду ЗЕД є визначена форма. , формами зовнішньої торгівлі є: експорт, імпорт, реекспорт, реімпорт товарів і послуг. Разом з тим вона використовує практично всі форми ЗЕД. Спільне дослідження, результат якого патентується, потім патент продається і представляє собою експорт послуги є яскравим прикладом однієї з форм міжнародного науково-технічного співробітництва[28].

Реалізацією інноваційного співробітництва є форма кредитних угод, міжнародного фінансового лізингу, підприємств з іноземними інвестиціями.

За класифікацією Європейської економічної комісії ООН формами виробничої кооперації є:

- надання ліцензій з оплатою продукцією, яка випускається по цих ліцензіях;
- поставка виробничих ліній і заводів з оплатою продукцією, що виробляється на них;
- спільне виробництво на основі спеціалізації;
- спільне підприємство двох та більше іноземних партнерів[1].

Форма виробничої кооперації, що отримала розвиток в Україні, має назву - франчайзинг, це коли компанія однієї країни дозволяє компанії (фірмі) іншої країни виробляти продукцію під своєю фірмовою назвою, надає технологію, комплектуючі вироби, допомогу, консультації .

Науково-технічне співробітництво проявляється в формах технологічного обміну, тобто взаємопроникнення науково-технічних знань і виробничого досвіду як результату спільних досліджень, які виконуються різними країнами. Передача технологій на основі ліцензійних угод, це ефективна форма науково-технічного співробітництва.

Спостерігається в практичній діяльності, підприємства, що виконують ЗЕД в одній формі, з часом включають і інші форми. Наприклад, спочатку експорт якого-будь товару, потім придбання ліцензії на виробництво нового товару, потім створення спільного підприємства. Все це, сприяє росту зовнішньоторгового обороту[26].

ЗЕД у всіх країнах виконує ряд функцій:

- сприяє вирівнюванню рівня економічного розвитку національного та світового;
- виконує порівняння національних та світових витрат виробництва;

- бере участь в реалізації переваги міжнародного розподілу праці (МРП) та тримає високий рівень ефективності національної економіки.

Такі функції характерні для ЗЕД України, і мають певну специфіку, що обумовлена:

- сучасним етапом розвитку національної економіки, її реформуванням, ставленням ринкових відносин;

- початковим етапом інтеграції України в світову економіку.

Зовнішньоекономічний комплекс країни, є матеріальною основою ЗЕД, Цей комплекс об'єднав в собі сукупність галузей, підгалузей, об'єднань, підприємств, організацій, що виробляють продукцію (товари, послуги) на експорт, або які споживають імпортовані товари і послуги, виконують ЗЕД в різних видах та формах[32].

На території України, всі регіони є представниками ЗЕД. До структури ЗЕД входять суб'єкти господарювання та відповідні інфраструктури, до яких можна віднести:

- інформаційно-консультативні структури;
- кредитно банківські системи;
- страхові фірми;
- організовані товарні ринки;
- оптово-посередницькі фірми;
- транспортно-експедиторські служби[27].

Треба відмітити що, інфраструктура ЗЕД в Україні розвинута слабкіше по якості обслуговування зовнішньоекономічної діяльності. чим по масштабах. є Зовнішньоекономічна операція є структурною одиницею ЗЕД.

Зовнішньоекономічна операція (ЗЕО) - це комплекс заходів, які використовують суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності різних країн з метою здійснення і вдосконалення зовнішньої торгівлі [20].

ЗЕО можуть здійснюватися за такими основними напрямками:

- міжнародна торгівля (експортно-імпорتنі операції, включаючи реекспорт та реімпорт, операції зустрічної торгівлі, торгові операції суперницького типу);
- міжнародний трансфер технологій (укладання ліцензійних і франчайзингових угод, інжиніринг, реінжиніринг, консалтинг тощо);
- міжнародні інвестиції (створення спільних підприємств з іноземним капіталом, інвестиції в межах вільних економічних зон)[25].

Суб'єкти господарської діяльності, що належать до різних форм власності, самостійно здійснюючи зовнішньоекономічні операції з закордонними партнерами це, суб'єкти ЗЕД (рис. 1.2.).

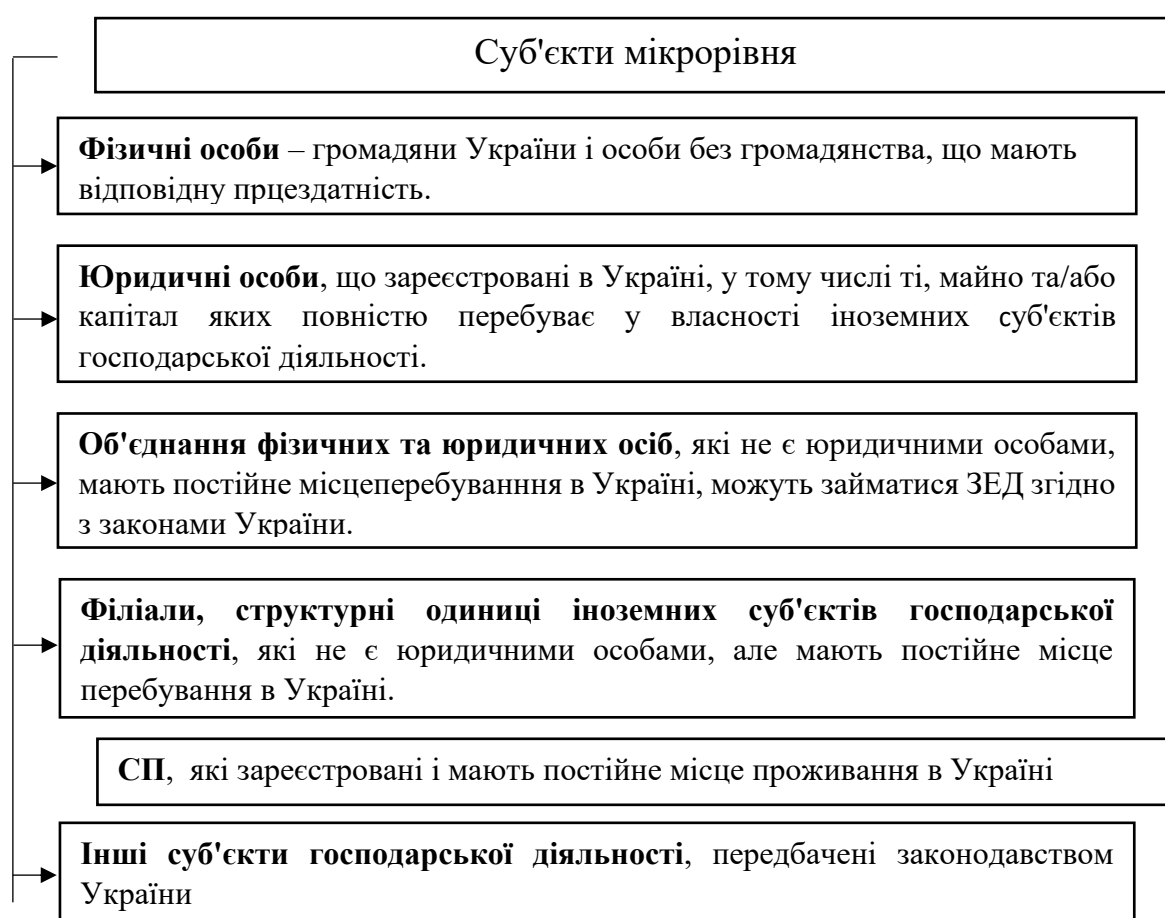

Рис.1.2. Суб'єкти ЗЕД України мікроекономічного рівня діяльності[22-24]

У ст. 3 "Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності" Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [1] міститься перелік суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності, в якій зазначається, що суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в нашій країні є:

1. фізичні особи-громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, що мають цивільну правоздатність і дієздатність відповідно до законів України і постійно мешкають на її території;

2. юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і постійне місцезнаходження яких на її території;

3. об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, що не є юридичними особами відповідно до законів України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

4. структурні одиниці суб'єктів господарської діяльності, іноземних суб'єктів господарської діяльності, що не є юридичними особами відповідно до законодавства України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

5. інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України, у тому числі держава в особі її органів, органів місцевого самоврядування в особі створених ними зовнішньоекономічних організацій, що беруть участь у господарській діяльності на території України[28].

Для всіх суб'єктів макрорівня властиві спільні цілі, а саме:

1. максимізація індивідуального прибутку;
2. розширення виробництва;
3. розширення ринків збуту завдяки проникненню в господарську сферу зарубіжних країн;
4. підвищення ефективності виробництва через наближення до іноземного споживача;
5. подолання інституційних, тарифних та нетарифних перешкод;
6. розв'язання проблем, пов'язаних з нестабільністю міжнародних цін.

Україна як держава є суб'єктом макроекономічного рівня, в особі її повноважних органів у межах їх компетенції, а також недержавні органи управління (рис. 1.3).

Завдання нижченазваних органів такі:

- гарантування довгострокової міжнародної конкурентоспроможності та економічної безпеки країни;
- максимізація випуску продукції через структурні вдосконалення;
- контроль за станом внутрішнього ринку через стимулювання його засобами зовнішньої конкуренції;
- збільшення зайнятості;
- поліпшення умов формування бюджету;
- оптимізація розподілу доходів в масштабах економіки.

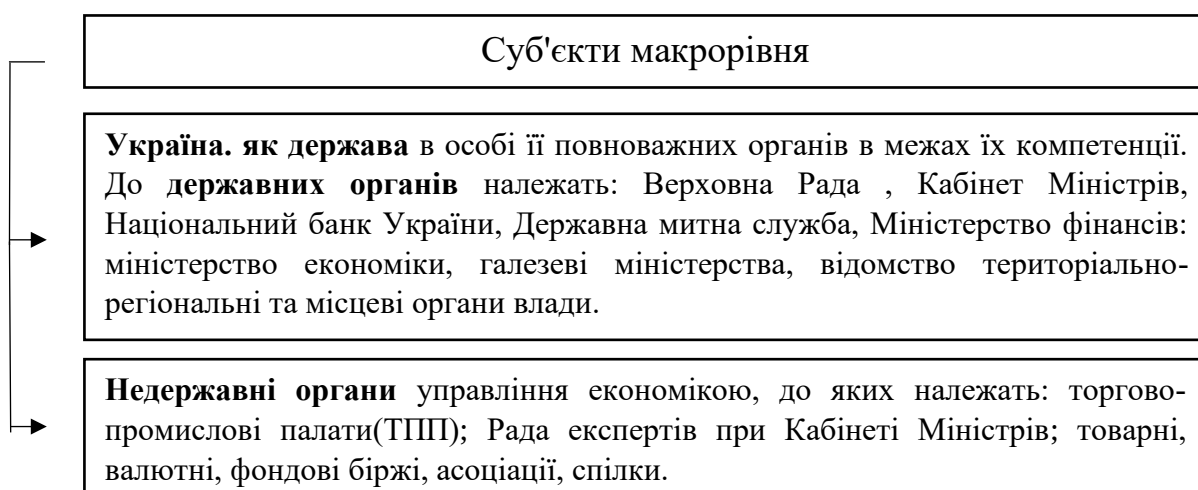

Рис 1.3. Суб'єкти ЗЕД України макроекономічного рівня діяльності[6]

Міждержавний рівень зовнішньоекономічної діяльності утворюють:

1. На що орієнтовані загальноекономічні міждержавні організації? Відповідь очевидна, на налагодження координації та співробітництва країн для вирішення широкого кола не тільки економічних, а й політичних, соціально-культурних, екологічних та інших проблем.

2. Міжнародними неурядовими економічними організаціями можуть бути будь-які міжнародні організації, які були створені не на основі міжурядової угоди.

3. Міжнародні організації з регулювання світової торгівлі - здійснюють координацію і багатостороннє регулювання міждержавних торгово-економічних відносин. Діяльність цих організацій охоплює такі основні напрямки як, підготовка та створення правової основи економічних відносин; вироблення відповідних домовленостей, щодо застосування комплексу засобів впливу на міждержавні зв'язки; сприяють досягненню домовленостей і розв'язанню спірних проблем з економічних відносин; обмін досвідом та інформацією.

4. Міжнародні валютно-кредитні організації допомагають здійсненню валютно-кредитних та розрахункових відносин.

До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать [38, с. 377]:

- експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України;
- надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;
- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності;
- аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;
- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібної торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції по придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку;
- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами;
- роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;
- інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Без обмежень здійснюються посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших)[10].

В економічній літературі існують різні науково-практичні підходи у визначенні суб'єктів ЗЕД. Пов'язано таке різноманіття з різними критеріями, що взяті за основу класифікації (табл. 1.1).

Усі суб'єкти ЗЕД на підставі Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" мають рівне право здійснювати будь-які її види, незалежно від форм власності та інших ознак. Також фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України. Фізичні особи, які постійно проживають на території України, мають зазначене право, якщо вони зареєстровані як підприємці згідно з Законом України "Про підприємництво". Юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

Вразі втручання державних органів у зовнішньоекономічну діяльність для її суб'єктів у випадках, не передбачених законом, у тому числі через видання підзаконних актів, які створюють для її здійснення умови, гірші від встановлених законом, є обмеженням права здійснення зовнішньоекономічної діяльності і може бути заборонене.

Таблиця 1.1.

Класифікація суб'єктів ЗЕД за різними критеріальними ознаками[28]

Ознака класифікації	Суб'єкти ЗЕД
За рівнями економічної діяльності	Мікроекономічний
	Макроекономічний
	Міждержавний або наддержавний
За характером власності	Приватні
	Кооперативні
	Державні
За обсягом операцій	Великі
	Середні
	Малі
За належністю капіталу	Національні
	Змішані
	Іноземні
За правовим статусом	Повні товариства
	Товариства з обмеженою відповідальністю
	Акціонерні товариства відкритого та закритого типу
	Командитні товариства
За сферою господарської діяльності	Промислові
	Сільськогосподарські
	Торгові
	Транспортні
	Страхові
	Посередницькі
	Туристичні

Може бути застосована санкція до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у вигляді тимчасового призупинення права виконання такої діяльності у випадках порушення чинних законів України, що стосуються цієї діяльності.

Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який одержав в період діяльності у власність кошти, майно, майнові і немайнові права та інші результати, отримує право володіти, користуватися і розпоряджатися ними на свій розсуд та за власним бажанням. Результати зовнішньоекономічної діяльності, які отримав власник вилучати у будь-якій платній або неоплатній формі без його згоди забороняється, за винятком випадків, передбачених законами України[10].

1.3 Принципи та основні фактори розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України

Іноземні та українські суб'єкти господарської діяльності приймаючи участь у зовнішньоекономічній діяльності дотримуються принципів (ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»)[1]. Одним з них є принцип суверенітету України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, він включає в себе такі пункти як:

- виключні права українського народу незалежно та самостійно виконувати операції зовнішньоекономічної діяльності на своїй території, керуючись законами, що діють на території нашої Держави.

- Обов'язок України виконувати всі зобов'язання і договори в галузі міжнародних економічних відносин.

- Свобода зовнішньоекономічного підприємництва, яка включає в себе права та обов'язки такі як:

- Право на добровільний вступ у зовнішньоекономічні зв'язки для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

- Право суб'єкта ЗЕД реалізовувати свою свободу у будь-яких формах, але які не заборонені законодавством України.

- обов'язок дотримуватися порядку, встановленого законодавством України, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

- виключне право власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на усі ресурси отримані в результаті зовнішньоекономічної діяльності;

У чому полягає, принцип юридичного рівенства і недискримінації:

- рівнозначна відповідальність перед законом зі сторони всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, при будь-яких формах власності, включаючи і держави, при виконанні ЗЕД.

- заборони будь-яких, крім передбачених Законодавством, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;

- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів;

Принципом верховенства закону, що полягає у:

- регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;
- забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України;

Принципом захисту інтересів суб'єктів ЗЕД, який полягає у тому, що Україна як держава:

- забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

- здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України відповідно до норм міжнародного права;

- здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;

За винятком державних принципів ЗЕД, вирізняють також загальні та специфічні(рис.1.4.). Загальні принципи ЗЕД являють собою невелику кількість у світі правил, які стали своєрідними загальновідомими істинами, яких дотримуються всі учасники міжнародних ділових операцій. Науковість, системність, взаємовигода – це провідні загальні принципи[15].

Рис. 1.4. Принципи зовнішньоекономічної діяльності[30]

Належно до об'єктивних економічних законів науковість ЗЕД означає розвиток цієї діяльності. Дотримання науковості в практиці управління міжнародними діловими операціями прогнозує насамперед виявлення попиту та пропозиції за кордоном, рівень цін, співвідношення їх із витратами у країні-експортері тощо.

Між окремими складовими ЗЕД існують стійкі взаємозв'язки – це означає її системність. Наприклад, між всіма статтями контракту треба забезпечувати відповідний взаємозв'язок, таких як якість товару, ціна та базисні умови поставки, валюта ціни, валютний розрахунок та форми платежу, транспортні умови та термін поставок, арбітраж та предмет контракту тощо. Системні взаємозв'язки виникають в часі між укладанням та виконанням контрактів[19].

На перший погляд принцип взаємовигідності ЗЕД є цілком самоочевидним, оскільки кожен учасник міжнародних операцій одержує свій прибуток. Через велику кількість часу, потрібного для здійснення угод, наявність різних зв'язків між окремими зовнішньоекономічними угодами, зміни валютних курсів, використання бартерних операцій дуже важко дотримуватися цього принципу. Таким чином дотримуватися принципу взаємовигідності вимагає обліку та ретельного аналізу, відокремлення витрат та різних потоків доходів.

Специфічні принципи ЗЕД є обов'язковими для виконання усіма державами, які підписали той чи інший акт та зафіксовані у відповідних міжнародних правових актах. В "Хартії економічних прав і обов'язків держав", прийнятій на IV спеціальній сесії Генеральної асамблеї ООН у 1974 р., знаходиться найбільш повний перелік принципів організації міжнародних економічних відносин[35]. В цьому документі написано такі принципи:

- 1) суверенітет;
- 2) політична незалежність держав і територіальна цілісність;
- 3) суверенна рівність усіх держав;
- 4) ненапад і невтручання у внутрішні справи;
- 5) справедлива та взаємна вигода;
- 6) мирне співіснування;
- 7) самовизначеність та рівноправність народів;
- 8) мирне врегулювання спорів;
- 9) позбавлення несправедливості, що виникає внаслідок позбавлення нації засобів для її нормального розвитку та застосування сили;

- 10) старання виконання міжнародних зобов'язань;
- 11) повага основних свобод та прав людини;
- 12) відсутність прагнення до управління у сферах впливу;
- 13) слугувати міжнародній соціальній справедливості;
- 14) ціль розвитку у міжнародному співробітництві;
- 15) вільний доступ до і від морів для країн, що не мають моря на своїй території.

Зовнішньоекономічна діяльність полягає у встановленні зовнішніх зв'язків держави з іншими країнами та міжнародними організаціями – партнерами міжнародної діяльності[12].

Витрати, досвід, масштаби зовнішньоекономічної діяльності, складність продукції, контроль відносяться до внутрішніх чинників. Економічна свобода, ризики, конкуренція відносяться до зовнішніх чинників. Якщо не брати до аналізу ці фактори, які утворюють систему конкурентного середовища, то практична робота на ринку стає неможлива.

До техніко- технологічних факторів можна віднести розвиток техніки, інструментів, обладнання, процеси вироблення та обробки продуктів, технологій та матеріалів, а також ноу-хау, які відтворюють динаміку та стан науково-технічного прогресу, рівень технології та техніки та стійкість виробничих процесів тощо.

До управлінських факторів можна віднести ефективність і структуру системи управління, рівень організації його фінансовоекономічної та маркетингової діяльності, характер організації праці та організації виробничих процесів, рівень ефективності створених систем прогнозування, стратегічного та поточного моніторингу, планування та оперативного регулювання тощо.

Економічні фактори відтворюють стадію циклу розвитку економіки, розвиток інтеграційних процесів у економічному просторі, галузеву і загальногосподарську кон'юнктуру, державні, регіональні та галузеві механізми та методи регулювання господарської діяльності[19].

Соціально-демографічні фактори характеризуються динамікою та станом демографічних та соціальних процесів, що виникають на макро- та мікро- рівнях. Екологічні фактори відображають відношення економічно-виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства зі станом навколишнього природного середовища. Витрати, що починають існувати у зв'язку з утилізацією відходів виробництва, витрати на експлуатацію та утримання природоохоронних споруд – все це можна віднести до екологічних факторів.

Географічні фактори зокрема пов'язані з корисними копалинами, натуральними ресурсами і кліматом, з розташуванням, топографією місцевості.

Політичні фактори реалізують вагомий вплив на конкурентне середовище. Військово політичні конфлікти в різних регіонах світу, загальнополітичний стан розвитку та клімат міжнародних відносин, політики іноземних країн щодо політичних та соціальноекономічних перетворень в Україні – все це найголовніші політичні фактори[10,15].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз структури та динаміки експортних показників України за 2018-2020 рр.

Зовнішня торгівля є важливим питанням для України. З 2016-2017 р. починає відновлюватися зріст нашої економіки, яка потерпала від гібридної війни, обмеженого доступу до світових ринків збиту, слабкої купівельної спроможності населення, що впливало на розвиток у багатьох економічних секторах нашої країни.

В останні роки Україна була вимушена змінити свої орієнтири, щодо зовнішньої торгівлі. На зміну партнеру в обличчі Російської федерації та країн СНД, після росторгнення старих та підписання низки нових торгівельно-економічних угод, приходять країни ЄС.

Таким чином Україна виходить на європейський ринок де існує здорова конкуренція, яка позитивно впливає на економічний розвиток країни. Від існуючої конкуренції на європейському ринку залежить розвиток стратегічних галузей, від чого поліпшується економічний стан країни.

Використовуючи базу статистичних даних Державної служби статистики України спробуємо розглянути та зробити детальний аналіз динаміки та розвитку експортної торгівлі України за 2018-2020 р.[31]

Експорт українських товарів і послуг в 2020 році скоротився на \$ 5 млрд або на 7,8% в порівнянні з попереднім роком до \$ 59 млрд(табл.2.1.). Про це повідомляє Державна служба статистики. В попередніх роках, у 2018 та 2019, спостерігалось збільшення експорту товарів та послуг. За підсумками 2018 року експорт товарів та послуг по відношенню до 2017 року збільшився на 4 538,8 млн. дол., у відсотках збільшився на 8,6%. За підсумками 2019 року експорт товарів та послуг по відношенню до 2018 збільшився на 6 769,4 млн.дол., у відсотках збільшився на 11,8%[2]

Таблиця 2.1. Експортні показники 2018-2020 р.[2]

Експортні показники	2018	2019	2020
Усього(товарів і послуг) млн. дол.	57280,9	64050,3	59042,0
% до попереднього року	108,9	111,8	92,2
Сальдо, млн. дол.	-6212,8	-3689,1	-255,5
Товарів млн. дол.	47335,0	50054,6	49212,9
Послуг млн. дол.	11637,9	15628,9	11167,1

З 2013 р. запроваджена нова методологія та система обліку у статистиці зовнішньої торгівлі послугами, яка враховує послуги з переробки давальницької сировини для реалізації за кордоном. Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги експорту товарів і послуг розраховані за формулою: експорт (товари та послуги) = експорт товарів + експорт послуг – вартість експорту послуг з переробки давальницької сировини, яка у 2018 р. склала в експорті – 2 076,3 млн. дол., у 2019 р. склала в експорті – 1 633,2 млн.дол., у 2020 р. – 1 338,0 млн.дол.[2]

Структура експорту товарів та послуг склала:

1. У 2018 році експорт 82,9% товарів, послуг- 17,1;
2. У 2019 році експорт 78,1% товарів та 21,9% послуг;
3. У 2020 році експорт товарів - 83,4 та послуг – 16,6.

У 2019 р. зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 232 країнами світу, основними з яких були: Китай, Російська Федерація, Туреччина, Італія, Німеччина. В попереднім році Україна мала 228 партнерів, а у 2020 р. знову зменшила до 229. Останнім часом стратегічним партнером для України став Євросоюз, адже більше ніж 40% товарів та послуг Україна продає на експорт в Європу. Нижче розглянемо основних торговельних партнерів України в експорті товарів в 2018-2020 роках (табл. 2.2., табл. 2.3., табл. 2.4.)[2]

**Таблиця 2.2. Основні торговельні партнери України в експорті товарів
у 2018 році[2,3]**

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн дол.	Темп зростання/зниження, 2018 рік до 2017 року, у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	Країни ЄС	20 158,5	115,0	42,6
2	Росія	3 654,1	92,8	7,7
3	Туреччина	2 352,4	93,4	5,0
4	Китай	2 200,3	107,9	4,6
5	Індія	2 175,9	98,7	4,6
6	Єгипет	1 557,1	85,0	3,3
7	Білорусь	1 304,5	114,1	2,8
8	США	1 111,5	134,2	2,3
9	Молдова	789,3	111,5	1,7
10	Саудівська Аравія	749,1	144,8	1,6

**Таблиця 2.3. Основні торговельні партнери України в експорті товарів
у 2019 році[2,3]**

№ з/п	Назва країни	Обсяг експорту товарів, млн. дол.	Темп зростання/зниження, 2019 р. до 2018 р., у %	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
1	Країни ЄС (28)	20 750,7	102,9	41,5
2	Китай	3 593,1	163,3	7,2
3	Росія	3 242,8	88,8	6,5
4	Туреччина	2 619,0	111,3	5,2
5	Єгипет	2 254,1	144,8	4,5
6	Індія	2 024,1	93,0	4,0
7	Білорусь	1 549,8	118,8	3,1
8	США	978,6	88,1	2,0
9	Саудівська Аравія	744,4	99,4	1,5
10	Індонезія	735,2	119,3	1,5

**Таблиця 2.3. Основні торговельні партнери України в експорті товарів
у 2020 році[2,3]**

№ з/п	Назва країни	Обсяг	Темп зростання/зниження,	Питома вага країни у загальному обсязі експорту товарів з України, у %
		експорту товарів, млн. дол.	2019 р. до 2018 р., у %	
1	ЄС (28)	18 612,1	89,7	37,8
2	Китай	7 112,7	198,0	14,5
3	Російська Федерація	2 706,0	83,4	5,5
4	Туреччина	2 436,3	93,0	5,0
5	Індія	1 972,1	97,4	4,0
6	Єгипет	1 618,2	71,8	3,3
7	Білорусь	1 335,3	86,2	2,7
8	США	983,9	100,5	2,0
9	Індонезія	735,6	100,1	1,5
10	Саудівська Аравія	719,0	96,6	1,5

Проте за даними Державної служби статистики України в 2019 р. перше місце за сумою українського експорту серед країн займає Китай (табл. 2.3.), яка стала лідером, не дивлячись на те, що в попередніх роках була Росія. За 2019 р. Україна відправила Китаю на 1 млн. дол. більше товарів ніж у попередньому році. У 2020 році Україна зменшує обсяг експорту товарів до країн ЄС на 2 млн. дол. Порівняно з попереднім роком зменшує обсяг експорту на 10, 3 %.

Експортні відносини з Китаєм, як можна збачити на таблицях вище, збільшуються з кожним роком та у 2020 збільшення експорту досягає в два рази більше до попереднього аж на 3,5 млн. доларів. Темп зростання експорту порівняно з попереднім роком досягає майже 200%. Питома вага Китаю у загальному обсязі експорту товарів з України, у відсотках = 14,5.

По відношенню до 2018 року за підсумками 2019 року експорт товарів збільшився на 2 719,6 млн дол. Експорт товарів збільшився на 5,7% порівняно з 2018 роком(табл.2.4.). Серед регіонів України найбільший позитивний внесок у динаміку експорту товарів у 2019 р. спостерігався у Київській, Сумській,

Полтавській, Львівській, Черкаській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Харківській областях. Інші регіони України, крім Запорізької, Одеської, Донецької, Закарпатської, Луганської, Волинської, Тернопільської та Херсонської областей, також продемонстрували позитивну динаміку зростання експорту товарів. У той же час, за підсумками 2019 р. Запорізька та Одеська області додали найбільшого негативного внеску до приросту експорту, кожна по -0,6 % відсоткових пунктів. Донецька область додала до приросту експорту суттєвого негативного внеску -0,5 %.

По відношенню до 2019 року за підсумками 2020 року експорт товарів скоротився на 841,7 млн дол. та скоротився на 1,7% порівняно з 2019 роком.

Серед регіонів України у 2020 році найбільший негативний внесок у динаміку експорту товарів спостерігався у Івано-Франківській, Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Вінницькій та Запорізькій областях. З шести вищенаведених регіонів сумарний внесок склав -3,1 відсоткових пунктів, що перевищує загальне скорочення експорту товарів -1,7%.

Негативну динаміку зростання експорту товарів також продемонстрували: Черкаська, Волинська, Чернівецька області, місто Київ, Житомирська, Одеська та Луганська області. Найбільшого позитивного внеску за підсумками 2020 року до приросту експорту товарів додали такі регіони : Полтавська та Кіровоградська області, кожна по 0,4 відсоткових пунктів.

Таблиця 2.4.Обсяги експорту товарів за регіонами[2]

Регіон	Млн .дол. США			У % до загального обсягу		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Усього	47335,0	50054,6	49212,9	100,0	100,0	100,0
Вінницька	1429,3	1455,3	1377,8	3,0	2,9	2,8
Волинська	720,0	694,0	643,0	1,5	1,4	1,3
Дніпропетровська	7722,6	7907,2	7591,9	16,3	15,8	15,4
Донецька	4845,4	4631,6	3934,9	10,2	9,3	8,0

Продовження таблиці 2.4.

Регіон	Млн .дол. США			У % до загального обсягу		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Житомирська	661,9	719,0	681,4	1,4	1,4	1,4
Закарпатська	1659,0	1490,0	1349,7	3,5	3,0	2,7
Запорізька	3377,2	3080,6	2924,2	7,1	6,2	5,9
Івано-Франківська	871,4	911,4	757,8	1,8	1,8	1,5
Київська	1856,3	1948,4	1967,9	3,9	3,9	4,0
Кіровоградська	521,8	707,0	912,7	1,1	1,4	1,9
Луганська	202,9	152,9	129,5	0,4	0,3	0,3
Львівська	1895,6	2202,1	2323,1	4,0	4,4	4,7
Миколаївська	2112,6	2152,5	2248,6	4,5	4,3	4,6
Одеська	1668,3	1384,1	1360,5	3,5	2,8	2,8
Полтавська	1905,9	2102,4	2317,5	4,0	4,2	4,7
Рівненська	410,9	440,2	469,4	0,9	0,9	1,0
Сумська	802,1	883,4	974,5	1,7	1,8	2,0
Тернопільська	452,5	434,3	448,2	1,0	1,9	0,9
Харківська	1279,0	1415,1	1471,4	2,7	2,8	3,0
Херсонська	269,9	268,1	281,3	0,6	0,5	0,6
Хмельницька	638,2	642,3	663,4	1,3	1,3	1,3
Черкаська	785,6	863,5	810,7	1,7	1,7	1,6
Чернівецька	200,1	213,8	168,5	0,4	0,4	0,3
Чернігівська	755,0	807,3	890,9	1,6	1,6	1,8
м.Київ	10248,2	12491,4	12447,8	21,7	25,0	25,3

Якщо Україна має «сировинний» потенціал, то вона повинна розуміти, якою мірою його можна використати для акумулювання ресурсів на переробку сировини всередині країни та навіть для живлення інших сфер економіки та соціальної сфери, в тому числі розвитку наукомістких сфер та забезпечення ширшого доступу населення до соціальних благ[8].

На даний момент розвиток економіки в Україні, рухається шляхом скорочення високотехнологічних виробництв з орієнтацією на виробництво сировини для експорту за кордон. Наприклад високий темп росту України у сфері сільського господарства, приваблює іноземних інвесторів швидкою окупністю.

Завдяки дешевій робочій силі, сприятливим природним умовам, достатньо розвинутій транспортній інфраструктурі та механізмам державної підтримки, що були нещодавно впроваджені, можна досягти високої рентабельності аграрії. Але нарощення експорту аграрної продукції й досі не забезпечує відповідного зростання валютних надходжень в Україну. Як і з металургійною промисловістю, це викликано сировинним характером продукції з низькою доданою вартістю і коливанням цін на такі товари на світових ринках[7].

За даними Державної служби статистики, основним товаром, що Україна експортує, є продукція АПК, харчової промисловості та енергоресурси (рис.2.1.). З кожним роком ця галузь набирає обороти і збільшує частку експорту.

Особливо після втрати контролю за підприємствами на сході України, металургійна галузь, яка давала найбільшу частку експорту, значно скоротила обсяги випуску своєї продукції.

Значну питому вагу серед великих груп товарів українського експорту, за даними державної статистики, посідає продукція машинобудування. Проте гібридна агресія Росії проти України призвела до вагомого скорочення показників вітчизняного машинобудівного експорту через те, що частина українських машинобудівних підприємств опинилась на окупованих Росією українських територіях. Інша частина українських машинобудівних підприємств припинила експорт своєї продукції до Росії через необхідність дотримуватися вимог національної безпеки, наприклад, у сфері оборонно-промислового комплексу, або ж російська сторона впровадила санкції, чим створила неприйнятні умови для експорту їхньої продукції, наприклад, у сфері залізничного машинобудування[7-8].

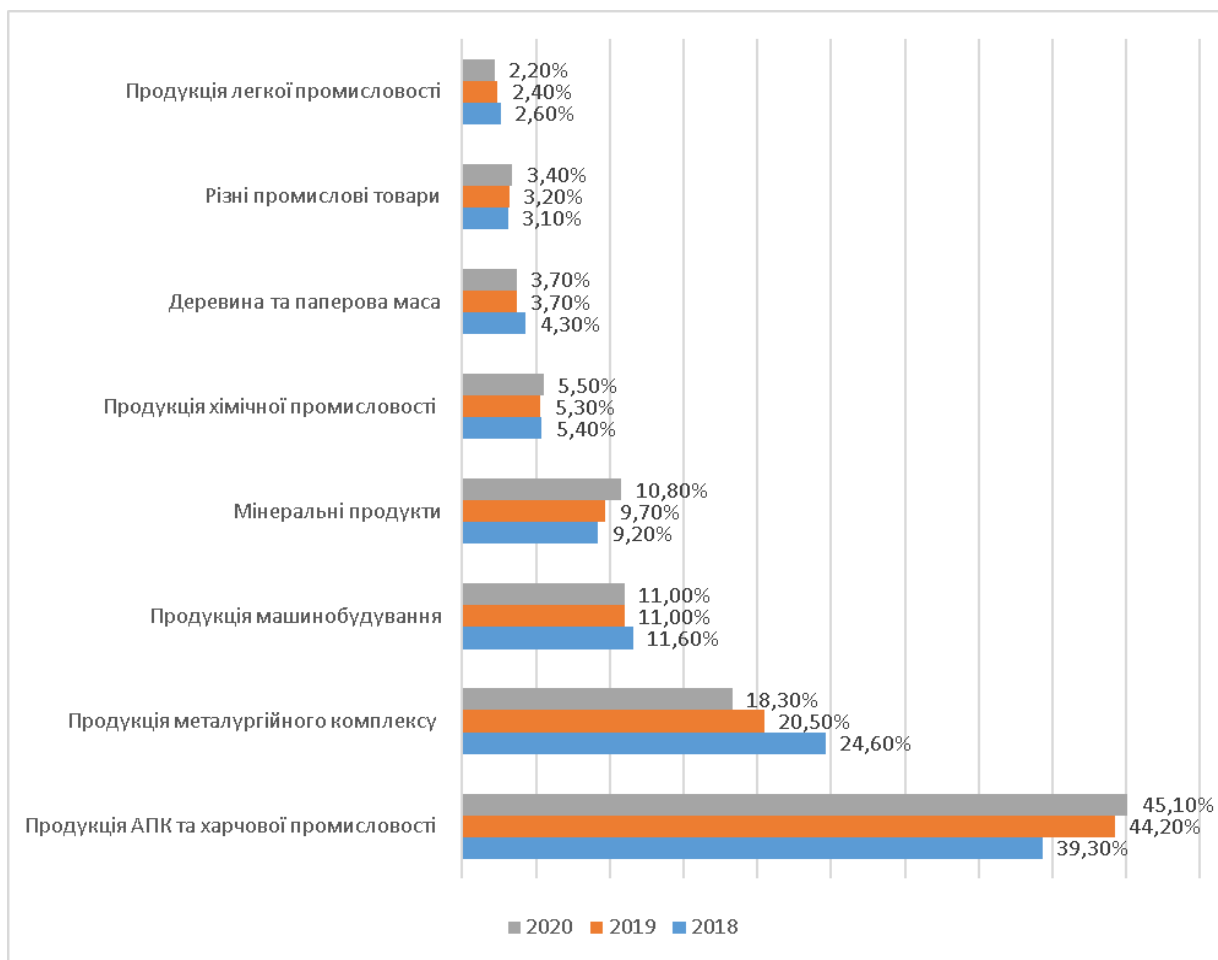

Рисунок 2.1. Товарна структура експорту 2018-2020 рр., %[2]

Збільшення обсягів експорту товарів у 2019 році порівняно з 2018 роком відбулось за наступними товарними групами:

1. Продукція АПК та харчової промисловості збільшилось на 3,5 млрд дол. (на 19,0%).
2. Мінеральні продукти – на 526,9 млн дол. (на 12,1%).
3. Різні промислові товари – на 135,8 млн дол. (на 9,4%).
4. Продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості – на 86,8 млн дол. (на 3,4%).
5. Продукція машинобудування – на 55,4 млн дол. (на 1,0%).

Зменшення експорту відбулося у таких товарних групах, зокрема:

1. Продукція металургійного комплексу – на 1,4 млрд дол. (на 11,8%).

2. Деревина, паперова маса та вироби з деревини – на 205,1 млн дол. (на 10,0%).
3. Продукція легкої промисловості – на 35,5 млн дол. (на 2,9%).

У 2020 році порівняно з 2019 відбувається зменшення експорту за такими товарними групами, як:

1. Продукція металургійного комплексу – на 1,2 млрд дол. (на 11,9%)
2. Продукція машинобудування – на 121,8 млн дол. (на 2,2%)
3. Продукція легкої промисловості – на 106,3 млн дол. (на 9,0%)
4. Деревина, паперова маса та вироби з неї – на 23,4 млн дол. (на 1,3%)

Збільшення обсягів експорту у 2019 році порівнянно з 2020 роком відбувається за такими товарними групами:

1. мінеральні продукти – на 465,5 млн дол. (на 9,6%).
2. продукція АПК та харчової промисловості – на 55,0 млн дол. (на 0,2%)
3. продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості – на 50,5 млн дол. (на 1,9%)
4. різні промислові товари – на 64,2 млн дол. (на 4,1%)

На цілих 3 990,9 млн. дол. за підсумками 2019 року збільшився експорт послуг по відношенню до 2018 року, у відсотках до попереднього року дорівнює +34,3 %[2].

Позитивний внесок у динаміку експорту послуг серед регіонів України у 2019 році продемонстрували 21 області. Волинська, Київська, Харківська, Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Тернопільська та Вінницька області продемонстрували найбільший розвиток експорту послуг в 2019 році. Сумарний внесок цих регіонів склав +8,2 відсоткових пунктів. До загального приросту експорту склало 23,9 %[2].

Миколаївська, Полтавська, Хмельницька та Донецька області додали негативний внесок до розвитку експорту послуг. Донецька область має найбільший показник, який дорівнює -0,5 відсоткових пунктів

На 4 461,8 млн дол. по відношенню до 2019 року за підсумками 2020 року експорт послуг зменшився. Порівняно з 2019 роком експорт послуг скоротився на 28,5%. Негативний внесок у динаміку експорту послуг серед регіонів України у 2020 році продемонстрували 16 регіонів. Найбільший негативний внесок спостерігався по таких областях: Волинській, Київській, Запорізькій, Закарпатській, Миколаївській. У той же час, додали позитивного внеску у розвиток експорту послуг у 2020 році 9 регіонів, серед яких найбільший показник був у Вінницькій області + 2,0 відсоткових пунктів. У розвиток експорту послуг позитивного внеску додали Одеська, Дніпропетровська, Тернопільська, Рівненська, Харківська, Львівська, Черкаська та Чернігівська області[2].

За даними державної служби статистики, основні послуги, що Україна експортує, є транспортні, комп'ютерні та інформаційні послуги з переробки матеріальних ресурсів.

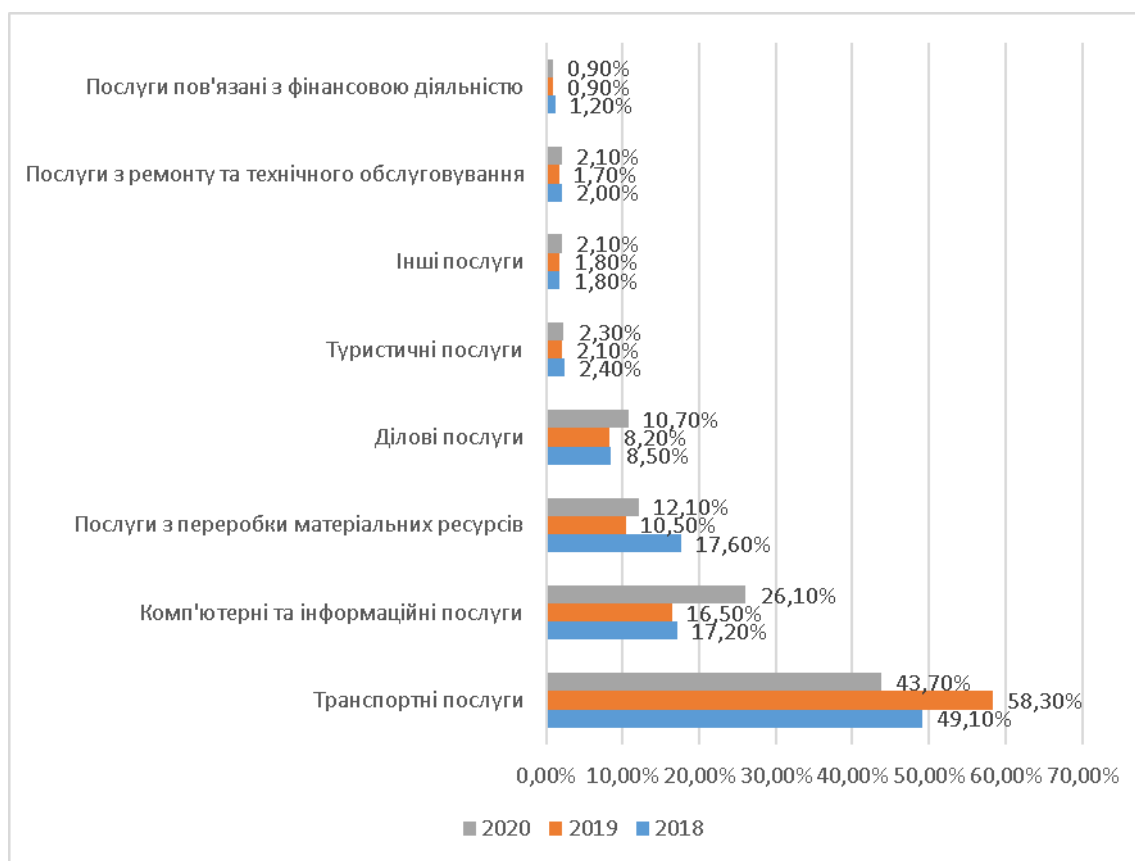

Рис.2.2. Структура експорту послуг 2018-2020 рр., %[2]

Збільшення експорту послуг у 2019 р. порівнянно з 2018 відбулося за такими групами послуг:

1. Транспортні послуги – на 3258,5 млн.дол. (на 55,7%)
2. Комп'ютерні та інформаційні послуги – на 461,0 млн.дол. (на 21,8%)
3. Ділові послуги – на 217,5 млн.дол. (на 20,5%)
4. Туристичні послуги – на 36,1 млн.дол. (на 12,1%)
5. Інші послуги – на 23,5 млн.дол. (на 9 %)
6. Послуги з ремонту та технічного обслуговування – на 27,4 млн.дол. (на 11,3%)
7. Послуги пов'язані з фінансовою діяльністю – на 26 млн.дол.(на 24,2%)

Зменшення експорту послуг у 2019 р. порівнянно з 2018 відбулося з такої товарної групи , як послуги з переробки матеріальних ресурсів – на 59,1 млн.дол. (на 3,5%).

Через розгортання святової пандемії COVID-19 у 2020 році можна спостерігати катастрофічне зниження експорту послуг, тільки послуги, які надавалися дистанційно набули збільшення, зокрема комп'ютерні та інформаційні послуги, які збільшились на 334,5 млн.дол.(на 13%).

Зменшення експорту послуг у 2020 р. порівнянно з 2019 відбулося з таких товарних груп, зокрема : транспортні послуги – на 4 229,6 млн.дол. (на 46,4%); послуги з переробки матеріальних ресурсів – на 294,1 млн.дол.(на 17,9%); ділові послуги – на 85,5 млн.дол. (на 6,7 %); туристичні послуги – на 74,7 млн.дол. (на 22,3%); інші послуги – на 46,2 млн.дол. (на 16,2 %); послуги з ремонту та технічного обслуговування – на 36,2 млн.дол. (на 13,4 %); послуги пов'язані з фінансовою діяльністю – на 30 млн.дол.(на 22,5%).

2.2. Аналіз структури та динаміки імпортих показників України за 2018-2020 рр.

За підсумками 2020 року по відношенню до 2019 року імпорт товарів і послуг зменшився на 8 442,0 млн дол. Це привело до скорочення імпорту товарів та послуг о 12,5%. За підсумками 2019 року імпорт товарів і послуг по відношенню до 2018 року та за 2018 рік по відношенню до 2017 року збільшився на 4 245,8 млн дол. та на 7863,9 млн дол. відповідно. У відсотках збільшення імпорту товарів та послуг у 2019 та 2018 роках є 6,7% та 14,3% відповідно (табл.2.5).

З 2013 року запроваджена нова методологія та система обліку у статистиці зовнішньої торгівлі послугами, яка враховує послуги з переробки давальницької сировини для реалізації за кордоном. Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги імпорту товарів і послуг розраховані за формулою: імпорт (товари та послуги) = імпорт товарів + імпорт послуг – вартість імпорту послуг з переробки давальницької сировини, яка у 2020 році склала в імпорті – 2,9 млн дол., у 2019 році склала в імпорті – 2,9 млн дол., у 2018 році склала – 2,7 млн.дол[2].

Таблиця 2.5. Імпортні показники 2018-2020 р.[2]

Імпортні показники	2018	2019	2020
Усього(товарів і послуг) млн. дол.	63496,4	67742,2	59300,3
% до попереднього року	114,3%	106,7%	91,5%
Товарів млн. дол.	57187,5	60800,1	54091,2
Послуг млн. дол.	5800,0	6942,1	5209,1

Структура імпорту товарів і послуг склала :

1. За 2018 рік структура імпорту товарів склала 90,8%, послуг – 9,2%.
2. Структура імпорту товарів за 2019 рік було 89,8%, послуг – 10,2%.
3. За 2020 рік кількість імпорту товарів та послуг у відсотках = 91,2% та 8,8% відповідно.

Імпорт у 2018 році надходив з 222 країн світу, а у 2019 році Україна збільшила кількість своїх партнерів-імпортерів з 222 до 233. У 2020 кількість партнерів залишилася як у 2019 році. Основними партнерами були країни ЄС, Росія, Китай, Сполучені Штати, Білорусь. З 2018 року Україна починає збільшувати закуп товарів та послуг з Китаю і зменшує імпорт з Росії (табл.2.6.).

Також з кожним роком Україна збільшує імпорт з США. У 2018 році імпорт з США набув 3196,7 млн.дол., а уже в 2019 році можна побачити збільшення до 3786,6 млн.дол. Якщо порівняти імпорتنі показники цих трьох років, то можна дати висновок, що імпорт скоротився до усіх країн партнерів. Це пов'язано з світовою пандемією COVID-19, яка спричинила різкий спадок економіки та усіх торговельних операцій в усіх країнах світу[2,3].

На 3 612,6 млн дол за підсумками 2019 року по відношенню до 2018 року імпорт товарів збільшився. Якщо порівнювати з 2018 роком, то імпорт товарів у відсотках збільшився на 6,3%.

Таблиця 2.6. Основні партнери-імпортери за 2018-2020 р.[2]

	2018		2019		2020	
Країна	Млн.дол.		Млн.дол.	%	Млн.дол.	%
ЄС	26285,1	41,8%	28738,3	42,4%	26250,1	44,3%
Росія	8540,5	13,6%	7289,0	10,8%	4708,9	7,9%
Китай	7787,7	12,4%	9431,6	13,9%	8497,2	14,3%
Білорусь	3903,1	6,2%	3885,1	5,7	2969,9	5,0%
США	3196,7	5,1%	3786,6	5,6	3409,7	5,8%
Туреччина	2115,6	3,4%	2923,0	4,3%	2841,0	4,8%
Швейцарія	1868,5	3,0%	1825,1	2,7%	1376,7	2,3%
Японія	742,6	1,2%	977,5	1,4%	1079,1	1,8%
Індія	624,8	1,0%	751,0	1,1%	730,6	1,2%
Казахстан	491,1	0,8%	481,2	0,7	447,5	0,6

У 2019 році найбільший позитивний внесок у динаміку імпорту товарів серед регіонів України спостерігався по Київській, Волинській, Львівській, Хмельницькій, Одеській, Миколаївській, Дніпропетровській областях. Цілих +7,1% відсоткових пунктів склали сумарний внесок віщепозначених регіонів, що перевищує загальний приріст імпортованих товарів. Позитивну динаміку зостання імпорту товарів показали також і інші регіони України, крім Запорізької, Сумської, Луганської, Донецької, Чернігівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Кіровоградської областей. У динаміку імпорту товарів Запорізька область додала найбільшого негативного внеску у 2019 році на цілих -0,4% відсоткових пунктів[3].

У 2020 році по відношенню до 2019 року імпорт товарів зменшився на 6 708,9 млн дол. та зменшення у відсотках на 11% (табл.2.7.). Найбільший негативний внесок у 2020 році серед регіонів України на динаміку імпорту товарів спостерігався по таким областям : Київська, Закарпатська, Івано-Франківська, Миколаївська, Полтавська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька. Сумарний внесок тих областей набув -0,9 відсоткових пунктів, що складає 81,7% загального імпортного скорочення у 2020 році. Аж 19 регіонів України у 2020 році додали негативного внеску у динаміку імпорту товарів. Але й також були регіони, які додали позитивного внеску у динаміку імпорту товарів:

1. Львівська область (+0,6%);
2. Одеська область (+0,5%);
3. Сумська область(+0,3%).

За даними Державної служби статистики, головні товари, що Україна імпортує, є продукція машинобудування , хімічної промисловості та мінеральні продукти. (рис.2.3.)[2].

Таблиця 2.7. Обсяги імпорту товарів за регіонами[2]

Регіон	Млн .дол. США			У % до загального обсягу		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Усього	57187.5	60800.1	54091.2	100,0	100,0	100,0
Вінницька	563.0	631.6	556.9	1,0	1,0	1,0
Волинська	1368.5	1455.9	1316.09	2,4	2,4	2,4
Дніпропетровська	5264.8	5522.1	4633.9	9,2	9,1	8,6
Донецька	2247.2	2224.4	1446.2	3,9	3,7	2,7
Житомирська	531.9	568.5	528.4	0,9	0,9	1,0
Закарпатська	1515.8	1471.2	1256.7	2,7	2,4	2,3
Запорізька	1762.8	1529.7	1223.2	3,1	2,5	2,3
Івано-Франківська	833.5	831.7	641.2	1,5	1,4	1,2
Київська	3642.3	4112.2	4162.6	6,4	6,8	7,7
Кіровоградська	263.0	250.1	233.6	0,5	0,4	0,4
Луганська	285.0	252.9	212.7	0,5	0,4	0,4
Львівська	2707.3	3087.7	3445.7	4,7	5,1	6,4
Миколаївська	740.0	988.4	791.2	1,3	1,6	1,5
Одеська	1546.9	1881.0	2178.9	2,7	3,1	4,0
Полтавська	1359.5	1360.1	1168.4	2,4	2,2	2,2
Рівненська	298.7	382.5	383.7	0,5	0,6	0,7
Сумська	723.2	656.5	837.4	1,3	1,1	1,5
Тернопільська	419.0	450.0	414.7	0,7	0,7	0,8
Харківська	1738.8	1745.8	1801.8	3,0	2,9	3,3
Херсонська	327.7	407.1	328.3	0,6	0,7	0,6
Хмельницька	446.5	563.9	508.8	0,8	0,9	0,9
Черкаська	398.1	477.3	431.5	0,7	0,8	0,8
Чернівецька	139.6	208.6	171.7	0,2	0,3	0,3
Чернігівська	483.3	419.3	343.2	0,8	0,7	0,6
м.Київ	23536.5	25690.3	22973.5	41,2	42,3	42,5

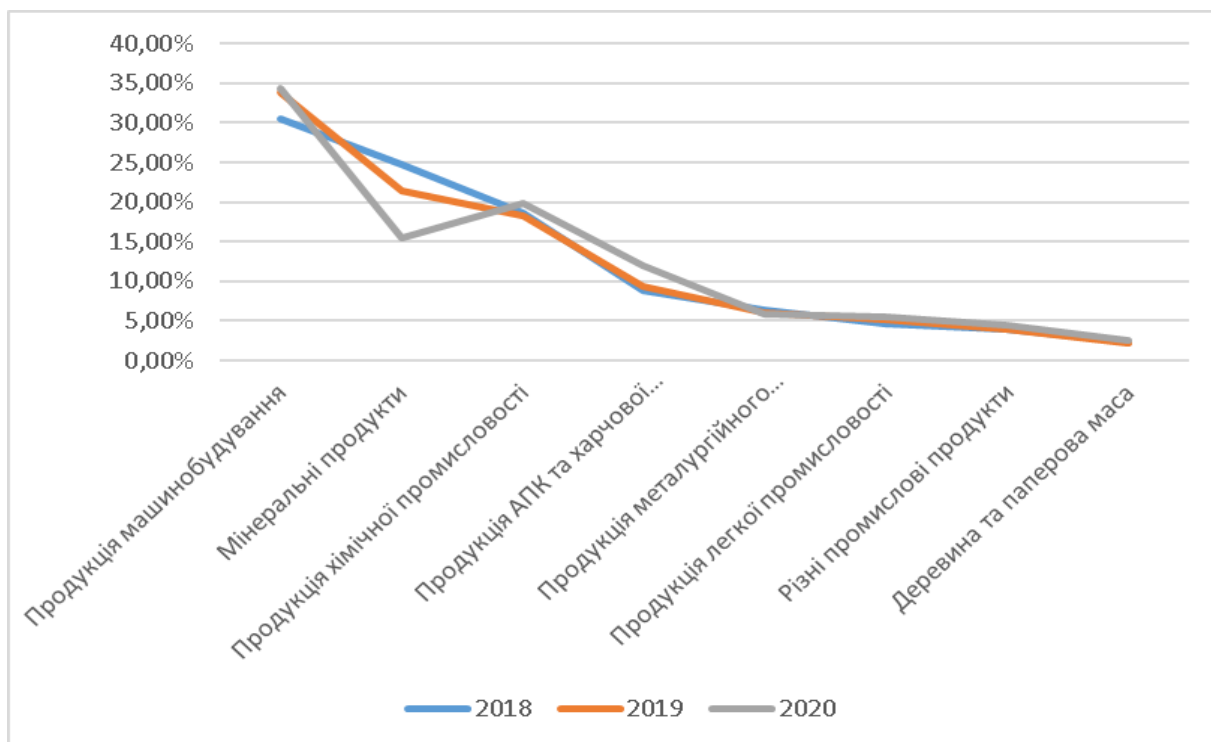

Рис.2.3.Товарна структура імпорту за 2018-2020 рр.[2]

У 2019 році порівняно з 2018 роком можна побачити збільшення імпортованих продуктів. До них відносяться :

1. Продукція машинобудування (збільшення імпорту на +3105,2 млн.дол., у відсотках +17,3%.)
2. Продукція хімічної промисловості (збільшення імпорту на +431,1 млн.дол., у відсотках = +4,1%.)
3. Продукція АПК та харчової промисловості (збільшення на +680,5 млн.дол., що у відсотках = +13,5%.)
4. Продукція металургійного комплексу (збільшення імпорту на +75,5 млн.дол., у відсотках до минулого року +2,1%.)
5. Продукція легкої промисловості (збільшення відбулося на +470,8 млн.дол., у відсотках +17,7%.)
6. Різні промислові товари (збільшення імпорту на +135,4 млн.дол., у відсотках + 6,0%.)

Зменшення імпорту в 2019 порівняно з 2018 відбулося за такими товарними групами :

1. Мінеральні продукти (зменшення імпорту на -1207,4 млн.дол., у відсотках зменшилося на -8,5%.)
2. Деревина та паперова маса (зменшення імпорту відбулося на -78,6 млн.дол., у відсотках = - 5,7%.)

На рисунку вище можна побачити різке зниження імпорту мінеральних продуктів у 2020 р. Це також є одним із наслідків світової пандемії і галузь мінеральних продуктів торкнулося найбільше, аж у цілих -4 581,8 млн.дол., у відсотках це -35,3%. Галузі, які також постраждали від пандемії у 2020 :

1. Продукція машинобудування (зменшився імпорт на 1 995,0 млн.дол., у відсотках на -9,7%)
2. Продукція хімічної промисловості (зменшився імпорт на 307,4млн.дол., у відсотках на -2,8%)
3. Продукція металургійного комплексу (зменшився імпорт на 523,1млн.дол., у відсотках на -14,3%)
4. Продукція легкої промисловості (зменшився імпорт на 164,9 млн.дол., у відсотках на -5,3%)

Збільшення імпорту у 2020 році порівнянно з 2019 відбулося за такими товарними групами :

1. Продукція АПК та харчової промисловості (збільшення відбулося на +759,4 млн.дол., у відсотках +13,2%.)
2. Деревина та паперова маса (збільшення імпорту на +104,1 млн.дол., у відсотках на +7,9%.)

На 633,3 млн дол. по відношенню до 2018 року за підсумками 2019 року імпорт послуг збільшився. У відсотках порівнянно з 2018 роком збільшення імпорту відбулося на 10%. У динаміку імпорту послуг 17 регіонів України у 2019 році продемонстрували позитивний внесок. Найбільший позитивний внесок імпорту послуг відбувся у таких областях: м. Київ, Луганській, Херсонській, Хмельницькій, Дніпропетровській, Одеській, Вінницькій, Волинській,

Львовській. + 10,5 відсоткових пунктів отримали 9 вищезазначених регіонів, що перевищило загальний показник імпорту послуг +10%.

8 областей у 2019 році у розвиток імпорту послуг додали негативного внеску. Найбільш негативний внесок додали такі області: Київська(-0,8%), Запорізька(-0,2%) та Донецька(0,2%). Сумська, Кіровоградська, Житомирська, Черкаська та Харківська також додали негативного внеску у розвиток імпорту послуг[2,3].

По відношенню до 2019 року за даними 2020 року імпорт послуг зменшився на цілих 1 733,0 млн дол. У відсотках порівнянню до 2019 року , імпорт послуг зменшився на цілих 25%. У динаміку імпорту послуг у 2020 році серед областей України негативний внесок продемонстрували 18 регіонів.

Житомирська, Полтавська, Донецька, Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська та м.Київ додали найбільшого негативного внеску у імпорт послуг. У цих вищезазначених областей сумарний внесок = -16,1%, що склало загального скорочення імпорту послуг на цілих 64,5 % .

У розвиток імпорту послуг 7 регіонів 2020 році додали позитивного внеску. Найбільший показник серед цих регіонів – Одеська область (0,2%). Кожна по 0,1% додали Рівненська, Вінницька та Київська області до приросту імпорту послуг.

За даними державної служби статистики, основні послуги, що Україна імпортує, є транспортні, ділові, туристичні, державні та урядові послуги (рис.2.4.).

Порівнянню з 2018 роком, у 2019 спостерігається збільшення імпорту майже в усіх послугах :

1. Транспортні послуги – збільшення на 94,3 млн.дол. (на +6,4%)
2. Туристичні послуги – збільшення на +308,9млн.дол. (на +31,2%)
3. Державні та урядові послуги – збільшення на +123,7 млн.дол.(на +15,7%)

4. Роялті та інші послуги, з використанням інтелектуальної власності – збільшення на +66,6 млн.дол. (на +13,5%)

5. Комп'ютерні та інформаційні послуги – збільшення на +59 млн.дол. (на +12,5%)

6. Послуги, пов'язані з фінансово. Діяльністю - збільшення +18,4 млн.дол.(на +3,9%).

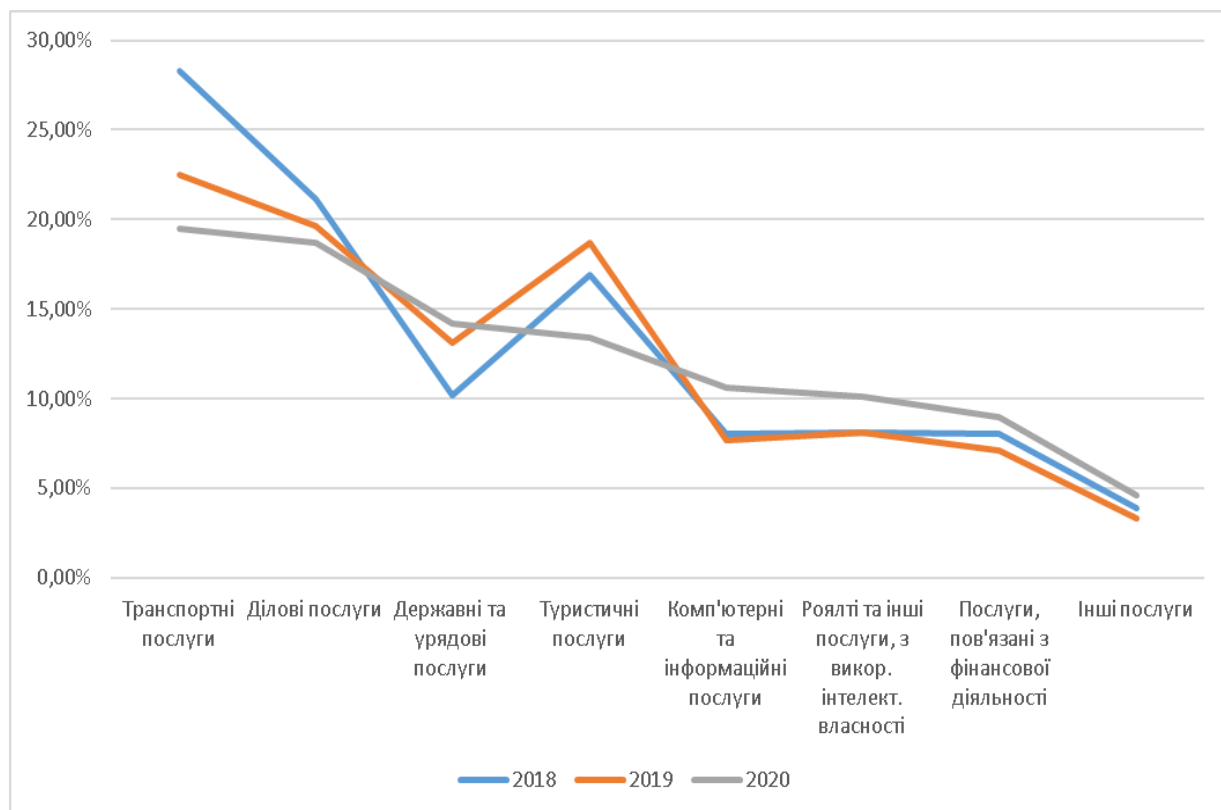

Рис.2.4. Структура імпорту послуг України у 2018 - 2020 році[2]

Зменшення відбулося та такими послугами, як:

1. Ділові послуги зменшилися на -78,1 млн.дол. (на -2%)
2. Інші послуги зменшились на -9,5 млн.дол. (на -4%).

Як можна побачити на рисунку вище, у 2020 році відбулося катастрофічне зниження імпортованих послуг. Найбільше світова пандемія вплинула на зменшення імпорту туристичних, транспортних та ділових послуг. Імпорт туристичних послуг скоротився аж на 601,9 млн.дол. , що у відсотках дорівнює 46,3%. Імпорт транспортних послуг скоротився на 545,5 млн.дол., у відсотках 35%. Імпорт ділових послуг скоротився на 386,1млн.дол., що у відсотках 28,4%.

Імпорт послуг, які також постраждали від пандемії у 2020:

1. Державні та урядові послуги
2. Роялті та інші послуги, з використанням інтелектуальної власності\
3. Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю

Імпорт послуг, які збільшили свій обсяг до попереднього року це комп'ютерні та інформаційні послуги та інші послуги. Комп'ютерні та інформаційні послуги збільшилися на 21,7 млн.дол.(на 4,1%), інші послуги збільшилися на 10,9 млн.дол.(на 4,8%).

2.3. Аналіз результативності зовнішньоекономічної діяльності України

За аналізом динаміки та структури експорту та імпорту можна виділити фактори, які вплинули на результативність зовнішньоекономічної діяльності України. До таких факторів відносяться :

- Світова пандемія COVID-19, спричинила великі зміни у життєдіяльності майже усіх держав. Відбулося посилення ролі державного управління в надзвичайних умовах; держава запровадила санітарно-епідеміологічні заходи; також встановила обмеження щодо пересування громадян та їх трудової діяльності; ввела дистанційне навчання та працю)[3,2].

- Активність промислових підприємств була знижена та відбулося різке скорочення виробництва країнах світу. Заходи, які були прийняті проти розповсюдження COVID-19, призвели до глобального зменшення попиту та, як наслідок, відбулося значне падіння цін на світових товарних ринках.

- Українській експорт має значну сировинну спрямованість та від зовнішнього ринку збуту суттєво залежать вітчизняні підприємства. Все це обумовлює залежність обсягу надходження валютних ресурсів від зовнішніх цінових коливань.

- Продовження торговельної агресії Росії (обмеженість поставок українських товарів на російський ринок, заборона Росією транзиту товарів українського походження до третіх країн).

- Продовження військової агресії Росії проти України

- Системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, митне та податкове регулювання)

Одним із показників результативності є зовнішньоторговельний оборот між країнами партнерами України[31].

Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг України у порівнянні з 2018 року за підсумками 2019 року збільшився на 11,0 млрд дол.(на 9,1%) і склав 131,8 млрд дол. У 2020 році порівнянно з показниками 2019 року зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг України скоротився на 13,5 млрд дол. (на 10,2%) та склав 118,3 млрд дол. У 2020 році у порівнянні з 2019 сальдо торговельного балансу товарів і послуг склалося від'ємним у сумі 255,5 млн дол., але збільшилося на 3,4 млрд дол. У 2019 році у порівнянні з 2018 роком сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів і послуг складає -3,7 млрд дол., але поліпшилося на 2,5 млрд дол.

З країнами ЄС(28) зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг у 2019 році складає 52,9 млрд дол. Збільшення до попереднього року відбулося на 6,5% (на 3,2 млрд дол.) Сальдо торгівлі товарами та послугами відносно 2018 року з країнами ЄС (28) зменшилось на 1,1 млрд дол. та є негативним у 4,6 млрд дол. Зовнішньоторговельний оборот лише товарів у 2019 році порівнянно до 2018 з країнами ЄС(28) збільшився на 2,4 млрд дол.(на 5,5%) та склав 45,8 млрд дол. Сальдо лише торгівлі товарами у 2019 році у порівнянні з 2018 роком з країнами ЄС (28) зменшилось на 4,3 млрд дол. та є негативним у 1,2 млрд дол.

З країнами ЄС(28) зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг у 2020 році складає 48,1 млрд дол. Зменшення до попереднього року відбулося на 4,8 млрд. дол. (на 9,0%). У 2020 році у порівнянні з 2019 роком сальдо з країнами ЄС(28) торгівлі товарами та послугами складає -4,4 млрд дол. Поліпшилося у

порівнянні з 2019 роком на 216,5 млн дол. Зовнішньоторговельний оборот виключно товарів з країнами ЄС(28) у 2020 році по відношенню до 2019 року зменшився на 3,7 млрд дол. (на 8,1%) та складає 42,1 млрд дол.

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Митним Союзом складає 23,4 млрд дол. До митного союзу входять такі країни, як Російська Федерація, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан. До попереднього року сума побільшилась на 1,4 млрд дол. (на 6,5%) З цими країнами склалося позитивне сальдо у квоті 54,3 млн дол., ніж у попередньому році. З країнами Митного Союзу зовнішньоторговельний оборот лише товарів у 2019 році складає 16,5 млрд дол. До попереднього року зменшився на 1,3 млрд дол. (на 7,4%). Відносно 2018 року у 2019 році з країнами Митного Союзу сальдо торгівлі товарами поліпшилось на 980,4 млн.дол., але отримана сума сальда є негативною 5,9 млрд.дол[2].

У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Митним Союзом складає 15,4 млрд дол. Відповідно до попереднього року зменшився на 8,0 млрд дол. (на 34,1%). З цими країнами сальдо зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг у 2020 році є негативним 856,9 млн.дол., хоча у попередньому році було позитивне. Зовнішньоторговельний оборот лише товарів з Митним Союзом дорівнює 12,4 млрд дол. У порівнянні з 2019 роком Зовнішньоторговельний оборот лише товарів зменшився на 4,1 млрд дол. (на 25,1%). У 2020 році сальдо зовнішньоторговельного обороту лише товарів в порівнянні до попереднього року покращилось на 2,6 млрд дол. Але все одно залишилось від'ємним у сумі 3,3 млрд. дол.

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з країнами СНД склав 25,7 млрд дол. До попереднього року збільшився на 1,1 млрд дол. (на 4,4%). У 2019 році сальдо торгівлі товарами та послугами склалося додатним у сумі 888,8 млн дол., хоча в 2018 було від'ємним. У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів з країнами СНД складає 18,6 млрд дол. У порівнянні до 2018 року зменшився на 1,6 млрд дол. (на 7,9%). Сальдо торгівлі

лише товарами відносно 2018 року поліпшилось на 1,1 млрд.дол. та склалося від'ємним -5,1 млрд дол[3].

У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з країнами СНД складає 17,6 млрд дол. Порівнянно з 2019 році зменшився на 8,1 млрд дол. (на 31,6%). З цими країнами склалося позитивне сальдо торгівлі товарами та послугами у квоті 26,9 млн.дол., але порівнюючи з 2019 роком сальдо погіршилось на 862,0 млн.дол. У 2020 році з країнами СНД зовнішньоторговельний оборот лише товарів складає 14,4 млрд.дол. Але порівнюючи з 2019 роком, відбулося зменшення на 4,3 млрд.дол.(на 23%). З цими країнами склалося негативне сальдо тільки торгівлі товарами у квоті 26,9 млн.дол. Але на цілих 2,6 млрд.дол. покращилось в порівнянні до 2019 року.

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Російською Федерацією становить 16,7 млрд.дол. В порівнянні до попереднього року відбулося збільшення на 1.2 млрд.дол.(на 7,7%). З Росією склалося позитивне сальдо торгівлі товарами та послугами у квоті 2,2 млрд.дол., хоча в минулому році було від'ємним 1,6 млрд.дол. У 2019 році зовнішньоторговельний оборот лише товарів з Російською Федерацією складає 10,2 млрд.дол. У порівнянні до минулого року відбулося зменшення на 1,5 млрд.дол.(на 12,9%). З Російською Федерацією склалося негативне сальдо торгівлі лише товарами у квоті 3,7 млрд.дол. В порівнянні до 2018 року відбулося покращення на 695,6 млн.дол [2,3].

У 2020 році Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Російською Федерацією складає 10,0 млрд.дол. В порівнянні до попереднього року зменшилось на 6,7 млрд.дол.(на 40,0%). З Росією склалося позитивне сальдо торгівлі і товарами і послугами у квоті 612,9 млн.дол., хоча до попереднього року погіршилось на 1,5 млрд.дол. У 2020 році зовнішньоторговельний оборот тільки товарів з Російською Федерацією становить 7,2 млрд.дол. та відбулося зменшення до попереднього року на 3,0 млрд.дол.(на 29,1%).З Російською

Федерацією встановлено негативне сальдо торгівлі тільки товарами у сумі 1,8 млрд.дол. У порівнянні до минулого року поліпшилось на 1,9 млрд.дол.

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Китаєм складає 13,2 млрд.дол. Відносно 2018 року відбулося збільшення на 3,1 млрд.дол.(на 30,8%). З цією країною склалося негативне сальдо торгівлі товарів та послуг у квоті 5,6 млрд.дол. та у порівнянні з минулим роком знизилось на 154,0 млн.дол[2,3].

У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Китаєм складає 15,7 млрд.дол. До попереднього року збільшилось на 2,5 млрд.дол.(на 19,0%). З цією країною встановлено від'ємне сальдо торгівлі товарами та послугами у квоті 1,3 млрд.дол., але відбулося поліпшення до минулого року на 4,4 млрд.дол.

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з США склав 6,1 млрд.дол. Також до минулого року збільшився на 507,0 млрд.дол.(на 9,1%). З цією країною склалося негативне сальдо торгівлі товарами та послугами у квоті 1,5 млрд.дол. Але порівнюючи з минулим роком відбулося погіршення на 219,2 млн.дол.

У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з США склав 5,8 млрд.дол. В порівнянні до минулого року зменшився на 270,3 млн.дол.(на 4,5%). З цією країною було встановлено негативне сальдо торгівлі товарами та послугами у квоті 1,0 млрд.дол., якщо порівнювати до минулого 2019 року, то маємо покращення на 483,4 млн.дол[2,3].

У 2019 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Туреччиною складає 5,7 млрд.дол. Відбулося збільшення на 1,1 млрд.дол.(на 23,3%) до попереднього року. З цією країною склалося негативне сальдо у квоті 106,8 млн.дол. проти додатнього сальдо 406,6 млн.дол.у 2018 році.

У 2020 році зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг з Туреччиною складає 5,4 млрд.дол. До попереднього року відбулося зменшення на 318,0 млн.дол.(на 5,5%). З цією країною було встановлено від'ємне сальдо торгівлі

товарами та послугами у квоті 260,9 млн.дол. та відбулося зменшення у порівнянні з минулим роком на 154,0 млн.дол.

Проаналізувавши зовнішньоторговельний оборот товарів та послуг та окремо товарів за різними торговельними партнерами можна сказати, що у 2020 році відбулося катастрофічне зниження зовнішньоторговельного обороту. На це вплинула пандемія коронавірусу. Негативне сальдо говорить, що Україна більше імпортує, ніж експортує. Це означає, що країна залежить від інших держав та немає власного виробництва більшості товарів[7-8].

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Однією з найголовніших проблем стабілізації господарської діяльності підприємств є зовнішньоекономічна діяльність. Її ефективність збільшує експортний потенціал країни, сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, налагоджує формування раціональної структури зовнішнього і внутрішнього товарообігу, позитивно позначається на залученні іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпечує економічну безпеку України[25].

Зовнішньоекономічні операції в Україні набувають останнім часом негативних ознак, які характеризуються від'ємним сальдо товарообігу, а також незадовільною структурою експортно-імпортних операцій. Поглиблене вивчення причин та чинників, що сприяють погіршенню ситуації, обумовлюється зниженням розвитку України в науковому і технічному плані, а також набуття Україною ознак сировинного придатку більш розвинених держав. Найголовнішим є питання визначення шляхів пошуку рішень, що будуть спрямовані на вдосконалення зовнішньоекономічної політики держави, захист її економічних інтересів та прискорять економічний розвиток країни.

До найголовніших чинників, що призвели до такої ситуації на державному рівні, належить, по-перше, низький рівень законодавчого забезпечення, що характеризується його нестабільністю, частими змінами, відсутністю регулюючих вимог і норм, дублюванням і наявністю суперечень в окремих положеннях нормативно-правових актів особливо в податковому, інвестиційному та інноваційному регулюванні. Дана сукупність чинників стає причиною підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції як на зовнішніх, так і внутрішньому ринку, але призводить до поступового її зниження

через інфляційні процеси, а саме світову тенденцію на збільшення вартості енергоносіїв. Найголовнішими проблемами на рівні підприємств є відсутність матеріального забезпечення для технічного переозброєння з метою виробництва конкурентоспроможної продукції, а також критичний рівень зносу основних виробничих фондів[42].

Значне відставання України спричинене низкою факторів, найголовнішим з яких є відсутність стимулюючих заходів в експортній діяльності промисловості і збуті продукції на зовнішньому ринку. Покращенню структури вітчизняного експорту та збільшенню його кількісних та вартісних обсягів сприяє власне виробництво продукції з високим рівнем доданої вартості та значною часткою науково-технічних розробок. Для багатовекторного розвитку зовнішнього товарообігу українські підприємства потребують державного сприяння в налагодженні виробництва актуальної продукції, постійному підвищенню рівня її конкурентоспроможності та оновленні виробничих фондів[40].

До чинників, які мають негативний вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні, належать:

- Відсутність єдиної моделі загальнонаціональної реалізації інтеграційного напрямку
- Несформованість спеціалізації українського виробництва на зовнішні ринки
- Низький рівень конкурентоспроможності українських експортних товарів
- Відсутність внутрішньополітичної стабільності
- Зменшення ринку збуту для національного виробництва побутових та високотехнологічних товарів
- Залежність поставок від окремих ринків
- Необхідність прийняття до уваги надмірну вартість енергоносіїв
- Відсутність залучення прямих іноземних інвестицій.

Вирішення даної проблеми є можливим тільки за умови підвищення розвитку економіки, шляхом впровадження новочасних технологічних розробок у пріоритетні галузі виробництва.

Створення та ефективне функціонування стратегії ЗЕД є першочерговим кроком на рівні підприємств. Тільки спираючись на ґрунтовне вивчення та аналіз позицій світових ринків, впровадження інноваційних технологій, підвищення конкурентоздатності продукції може бути створена ефективна стратегія ЗЕД як на рівні підприємства, так і на рівні держави[39].

Спираючись на вищезазначене, діяльність українських суб'єктів на зовнішньому ринку буде ефективною і сприятиме розгалуженню тільки за умов усунення всіх проблем і впровадження певних заходів.

Національна зовнішньоекономічна діяльність характеризується певними ознаками, яких вона набула протягом століть, до яких належить загальний економічний розвиток, культурні особливості, модель ведення бізнесу, політичний устрій.

Характерні риси зовнішньоекономічної діяльності в Україні зумовлені не тільки зазначеними факторами, але й постсоціалістичними перетвореннями.

За ostatні роки через прагнення України до набуття повноправного партнерства та співробітництва на міжнародному рівні збільшилися обсяги здійснення зовнішньоекономічних операцій. Велика кількість національних підприємств вийшла на новій рівень шляхом виходу на іноземні ринки.

Це сприяло економічному розвитку країни, збільшенню національного доходу, підвищенню рівня України в світі. На зовнішньоекономічному розвитку країни негативно зазначилась світова фінансова криза.

До низки чисельних перешкод, які відіграють негативну роль у розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні належать [23,40]:

- імпорт характеризує рівень залежності національної економіки від інших країн і відтворює необхідність в продукції, яка не виробляється в країні або її виробництво неефективно;

- більш високий рівень державного регулювання у порівнянні з іншими країнами, що несе за собою проблеми в узгодженні різних питань у міністерствах, відомствах, місцевих адміністраціях та передбачає чималі витрати часу і зусиль суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;
- нестабільність законодавства в цілому та законодавчої бази відносно здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- політична та економічна нестабільність в державі, які є визначальними факторами розвитку міжнародних відносин, зв'язків, зовнішньоторговельної політики, які потрібно розглядати системно, так як зовнішньоекономічна діяльність є структурним елементом загальнодержавних процесів;
- недостатньо розвинута система міжнародних банківських розрахунків, що гальмує рух валютних потоків українських учасників світового ринку, підвищує рівень кредитних і валютних ризиків та ін.;
- низький імідж українських підприємств як міжнародних партнерів на закордонних ринках;
- низька конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва, що більшою мірою зумовлена недостатнім рівнем якості в порівнянні з іноземними товарами-аналогами;
- недостатня кваліфікація персоналу, зайнятого в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.

Для виходу на новий рівень розвитку міжнародних економічних відносин та держави в цілому, потрібно впроваджувати низку державних перетворень і проводити інноваційні заходи, необхідність яких зумовлюється наявністю проблем зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

3.2. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.

Оборонні заходи зі сторони США мають вплив на експорт металургійної продукції України як і на ринок Сполучених Штатів так і на ринки інших країн.

Заходи які пропонує запровадити уряд США такі як, широкомасштабні протекціоністські збори на поставку сталі та алюмінію з 14 країн світу, аби захистити “Нацбезпеку США”, створюють для України деяку можливість зовсім уникнути впливу на вітчизняну металургію американських протекціоністських мит. Тому в перспективі експорт металу з України до США, насамперед залежить від скоординованості дій української влади та українських підприємців, від того як багато вони застосують своїх зусилля на досягнення зазначеної мети[16].

Таким чином, саме наявність великої кількості невикористаних можливостей для свого конкурентноспроможного розвитку наразі і характеризує вітчизняну економіку, як слабо розвинену і без вагомих досягнень у сфері зовнішньої торгівлі, через те що Україна є орієнтованою на реалізацію сировини, а не готової продукції. Тим паче що через небажання та неспроможність українського уряду впроваджувати зміни в політичній ситуації, стан зовнішньої економіки може тільки погіршитися.

Одними з основних зовнішніх ризиків для української економіки у 2019-2021р.р. за відцінками експертів були:

- посилення гібридних загроз національній безпеці;
- відсутність зовнішнього фінансування;
- скорочення можливостей доступу України до капіталів міжнародних ринків;
- зниження темпу відновлення світової економіки;
- низькі ціни на світових ринках сировини;
- звуження зовнішніх ринків збуту, через значну конкуренцію[33].

Особливо треба відзначити вплив на економіку України з боку загрози звуження зовнішніх ринків збуту яка у порівнянні 2019 з 2018 роком значно зростає, тоді як загроза інших зовнішніх ризиків до 2021р. так чи інакше зменшується або ж залишається незмінною, наприклад у випадках скороченого темпу відновлення світової економіки або збереження низьких цін на світових ринках сировини.

Зовнішньоекономічна діяльність – це головний чинник, який забезпечує розвиток держави. Оскільки її рівень має вплив на стабілізацію економічних процесів, розвій економічного потенціалу та забезпечення гідного рівня державі так і окремим підприємствам. ЗЕД є невіддільною складовою регулювання усіх економічних процесів на ринку[37].

Зовнішньоекономічна діяльність кожної держави характеризує динаміку та стан економічних процесів за підтримкою обсягів імпорту та експорту. Саме ці процеси окреслюють ефективність та занепад розвитку економіки, демонструють рівень конкурентоспроможності на ринку та відновлюють рентабельність підприємств, які мають вагомий вплив на економічний стан країни. Велика кількість вчених які займаються зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) вивчають проблематику взаємозв'язоків експортних та імпортних операції, а саме фактори що впливають на обсяги продажу продуктів, послуг, товарів до іноземних країн та забезпечення внутрішнього ринку, товарами із зарубіжжя. Актуальність даної проблеми залишається вічною у зв'язку з постійними змінами в економічному середовищі

Як уже зазначалося, основними складовими ЗЕД є експорт та імпорт товарів. Високорозвиненим країнам належить найвищий рівень експортних поставок, та ці країни існують з стабільною економікою та високою конкурентоспроможністю на ринку праці[29].

Отже, основним завданням України є врегулювання реальних проблем, які стосуються загального рівня обсягів імпорту та експорту. На розвиток ЗЕД діють фактори впливу на мікро- та макроекономічному рівні, вони дають змогу проаналізувати основні чинники, які гальмують економічний потенціал країни (табл.3.1.)

Автор роботи вважає, що основним чинником впливу на розвиток ЗЕД є економічний, оскільки стійкість економічного розвитку країни є складовою існування усіх інших ознак. В разі вирішення проблем які пов'язанні із

зовнішньоекономічною діяльністю ми можемо простежити основні напрямки напрямки перспективного розвитку імпорту та експорту в Україні:

1) зростання торговельного обороту до зарубіжних країн відбудеться за допомогою збільшення кількості та якості товарів на підприємствах

Табл.3.1. Класифікація чинників впливу на розвиток ЗЕД (узагальнено автором за джерелами [29,25]).

№	Ознаки	Чинники
1	Виробничі	-якість та кількість товарів; -відповідність вітчизняної продукції міжнародним стандартам; -стан виробничих підрозділів;
2	Ресурсні	-достатня кількість ресурсів на підприємствах; -наявність різноманітного асортименту;
3	Технологічні	-рівень технологічного прогресу; -ефективність інформаційного забезпечення; -автоматизація та модернізація виробництва;
4	Законодавчо - правові	-наявність чітко сформованої законодавчої бази; -відповідність законів України до законодавства ЄС; -нормативно – правові акти зовнішньої торгівлі;
5	Економічні	-залучення інвестицій в експортну діяльність; -рівень конкурентоспроможності між підприємствами; -способи та методи управління торгівлею; -цінова політика на ринку товарів; -рівень рентабельності підприємств; -економічний потенціал галузей економіки;
6	Соціальні	-рівень життя та добробуту населення; -відповідність доходів суспільства реальним цінам на ринку; -попит на вітчизняну продукцію та на імпортні товари;
7	Політичні	-торгівельно - економічні зв'язки з зарубіжними країнами; -нестабільність політичного стану, воєнні конфлікти на сході України, військові сутички; -політичні реформи;

- 2) поліпшення рівня технічного прогресу, нарощування модернізованих та автоматизованих засобів виробництва, удосконалить виробничий потенціал підприємства та попит на зарубіжних ринках.
- 3) сформована законодавча база встановлює загальні та чіткі вимоги для зовнішньої торгівлі, а ухваленні закони будуть відповідати законодавству ЄС.
- 4) збільшення уільності залучених інвестицій, введення ефективних способів та методів управління торгівлею, рівня конкуренції значно поліпшить економічний потенціал, рентабельність підприємств та попит на вітчизняну продукцію.
- 5) досягнення стабільності політичного стану, зменшення воєнних конфліктів на сході, збільшить існуючі позиції та направить всі зусилля на досягнення конкурентного рівня на ринку[25].

Таким чином, важливо надати увагу найвпливовішим чинникам, які окреслюють перспективи розвитку зовнішньої торгівлі. Оскільки, їх поліпшення призведе до досягнення високого рівня конкурентоспроможності та збільшить експортно – імпорتنі позиції на ринку товарів з зарубіжними країнами.

3.3 Механізми розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Отже, виявлені проблеми можуть стати міцним ґрунтом для можливості правильної формулювання основних стратегічних заходів з розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні[4]:

- створення гнучкої податкової, цінової, депозитної, кредитної, фінансової та валютної політики, що стимулює диверсифікацію експортноімпортних операцій;
- зміцнення та забезпечення конвертованості національної валюти;
- створення системи страхування та гарантування експорту;
- участь українських товаровиробників в зарубіжних виставках;
- створення конкурентного середовища;

- посилення захисту інтересів українських товаровиробників на зовнішніх ринках.

Цілі, які можна назвати основними при формуванні механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є визначення необхідних заходів для:

- стимулювання збільшення обсягів і ефективності експорту, а також зміни його структури на користь конкурентоспроможних у перспективі видів діяльності (машинобудування, приладобудування тощо);
- підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності продукції на основі впровадження інновацій;
- збільшення частки доданої вартості в експортній продукції;
- створення передумов для акумуляції промисловими підприємствами коштів інвестиційного призначення, зокрема за рахунок прибутку;
- заохочення до залучення іноземних інвестицій, як важливого фактора підвищення фінансових можливостей промислових підприємств в умовах перехідної економіки;
- спрощення процедур ввезення та мінімізація тарифних бар'єрів стосовно імпорту основних виробничих фондів («інвестиційного імпорту»), виробництво аналогів яких не налагоджено в Україні;
- застосування експортного мита стосовно сировини та ресурсів, що можуть бути використані вітчизняними підприємствами обробної промисловості;
- створення умов для мінімізації тарифних бар'єрів та ліквідації нетарифних бар'єрів з боку країн – імпортерів вітчизняної продукції;
- мінімізація передумов і можливостей підприємств до зловживання стимулюючими засобами, здійснення діяльності в тіньовому секторі економіки, оподаткування прибутків в офшорних зонах тощо[33].

Основними завданнями при формуванні механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств є[11]:

- окреслення складових механізму, що мають як прямий, так і опосередкований вплив на зовнішньоекономічну діяльність промислових підприємств, визначення взаємозалежностей між ними;
- обґрунтування можливих змін кожної зі складових механізму, необхідних для досягнення бажаного регулюючого чи стимулюючого впливу;
- визначення суб'єктів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що будуть мати прямий чи опосередкований вплив на впровадження складових механізму регулювання у дію;
- формування переліку нормативно-правових документів та визначення відповідних змін, які необхідно внести у них з метою впровадження механізму.

Необхідно розробити такий механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, застосування якого, дасть змогу реально активізувати експортну діяльність, і водночас він запобігатиме зловживанню та здійсненню такої діяльності в тіньовому секторі економіки. А тому в основу принципів механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності промисловості лягли: чіткість, послідовність, зрозумілість, постійність, логічність, справедливість, передбачуваність, пропорційність і екстериторіальність дії впроваджених заходів[30].

Практичне здійснення зовнішньоекономічної політики повинно мати правову основу. І цю основу створюють Закони України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (квітень 1991 р.), "Про вільні економічні зони" (жовтень 1992 р.), "Про іноземні інвестиції" (березень 1993 р.). Концепція Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність" ґрунтується на використанні можливостей ринкової економіки, яка поступово утверджується в державі. В Законі докладно опрацьовано механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який повинен забезпечити прогресивні структурні зрушення в економіці та сприятливі умови її залучення до світового поділу праці разом із збереженням господарського збалансування та рівноваги внутрішнього ринку України[1].

Для забезпечення збереження балансу економіки та рівноваги внутрішнього ринку України, стимулювання прогресу структурних змін в економіці, створення умов, які сприяють залученню економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн, наша держава здійснює регулювання зовнішньоекономічної діяльності[18].

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

1. законів України;
2. передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;
3. економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого);
4. рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;
5. угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України[1].

В Україні регулювання зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватися державними і недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів, а також самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Держава та її органи в процесі регулювання зовнішньоекономічної діяльності не мають права, безпосередньо, втручатись в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється

згідно з законами України. Здійснення Державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності має ціль забезпечити:

1.захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

2.створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;

3.заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Систему органів регулювання зовнішньоекономічної діяльності очолює Верховна Рада України.

Кабінет Міністрів України:

-вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

-координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;

-проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності;

-забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України;

-забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України[1].

Національний банк України, також є одним із органів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, який:

- представляє інтереси держави у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;

- здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, проводить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;

- виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України[1].

На ряду з іншими важливими органами регулювання зовнішньоекономічної діяльності є Міністерство зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України (деякими функціями якого є здійснення заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема реєстрації учасників зовнішньоекономічної діяльності та окремих видів контрактів, проведення антидемпінгових та антисубсидійних розслідувань), Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, органи місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю[41].

Треба відзначити, що на теперішньому етапі розвитку економіки та зовнішньоекономічної діяльності України напрям подальшого розвитку вже визначений. Угода про асоціацію з Європейським Союзом яка була підписана Україною у 2014р. в свою чергу, передбачає створення розширеної зони вільної торгівлі між країнами ЄС та Україною. Підписавши цю угоду, Україна зобов'язана в найближчий часи провести імплементацію, тобто виконати перегляд діючого законодавства України із відповідністю до законодавчих актів Європейського Союзу. Що в свою чергу, призведе до реформування та суттєвих змін у торгівельних зв'язках з Країнами Європи[43].

Слід розуміти, що створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС надасть Україні багато переваг, таких як:

- збільшення загального обсягу експорту товарів українського виробництва до країн ЄС

- підвищення якості українських товарів, у зв'язку з посиленням вимог до якості української продукції зі сторони ЄС.
- посилення захисту прав споживачів (як одна з вимог ЄС)
- Імпорт високоякісних товарів за більш низькими цінами в Україну з країн ЄС
- встановлення експортної квоти на продаж товарів в ЄС, за рахунок чого можна досягти суттєвого скорочення тарифних витрат та принесення додаткового доходу в Україну
- можливість використання наукового потенціалу європейських країн для підвищення ефективності інформаційно-інноваційної політики України[41-43].

ВИСНОВКИ

Розвиток зовнішньоекономічних зв'язків несе за собою виникнення багатьох проблем, які пов'язані з цим процесом, подолання яких потрібно для подальшого плідного функціонування зовнішніх зв'язків.

В даній ситуації існує можливість виділення наступних ключових проблем розквіту українських зовнішніх зв'язків, які вимагають першочергового рішення:

- подолання негативних зовнішніх факторів. Такі як господарська криза, політична та соціальна нестабільність;
- покращення якісних характеристик вітчизняних товарів;
- підняття ролі держави, для чого потрібно створити державну довгострокову політику та концепцію дій в галузі наростання зовнішніх зв'язків та його регулювання;
- створення согласованої системи державного регулювання, швидке формування правової бази та регулятивної інфраструктури;
- покращення якості продукції та надання товарного виду;
- зниження рівня інфляції в українській економіці;
- подолання світової пандемії у всіх країнах світу;
- знаходження нових ринків збуту для українських товарів.

Багато різних функцій виконують світові зв'язки України. Ці функції потрібні для того, щоб органічно об'єднатися у всесвітні структури з метою закріплення безпеки плідного розвитку економіки, освіти та науки, культури та миру, синтез єдиного екологічно – чистого простору нашої планети, виконання особистих потреб людства. Для того надзвичайно необхідним є створення фундаментальних та стійких засад зовнішньоекономічної діяльності, які були б базисом усього економічного та правового будування держави у національному та міжнародному розрізі.

Основні висновки теоретичного і прикладного характеру, одержані в ході дослідження, полягають у такому:

1. На основі опрацювання теоретичних джерел автор дослідив поняття зовнішньоекономічна діяльність та які фактори впливають на її розвиток. Також було усвідомлено, що правове регулюванням зовнішньоекономічної діяльності має великий вплив на суспільні відносини в сфері здійснення зовнішньоекономічної діяльності з метою їх упорядкування і приведення у відповідність з нормами права. Погоджуючись з думками вчених-економістів, вважаємо що зовнішньоекономічна діяльність це діяльність та взаємовідносини Українських та іноземних підприємств, у сфері господарства на території України та за її межами.

2. Виявили, що Україна володіє значним експортним потенціалом, який зосереджений в агропромисловому комплексі промисловості, а також у видобувних і обробних та енергетичному комплексах країни, однак використовується він, на жаль, недостатньо і вкрай неефективно.

3. Провівши аналіз експортно- імпортової політики, з'ясували що за підсумками 2020 року експорт товарів та послуг зменшився у порівнянні з минулим роком на 5 008,3 млн дол., скорочення у процентах відбулося на 7,8%. Головними експортними галузями України у 2020 році є продукція АПК та харчової промисловості, машинобудування та продукція металургійного комплексу. У 2020 році імпорт товарів та послуг зменшився у порівнянні до минулого року на 8 442,0 млн дол., скорочення у процентах відбулося на 12,5%. Головними імпортними галузями України є продукція машинобудування, продукція хімічної промисловості та мінеральні продукти. Скорочення експортно-імпортних показників у 2020 році відбулося через світову пандемію COVID – 19.

4. Проаналізувавши проблеми експортної політики України, з'ясували, що основними проблемами є: проблема сировинної спрямованості українського експорту; відставання України у сфері високотехнологічної продукції; відсутність стабільного законодавства й ефективного валютного контролю; проблема необхідності створення інституційної основи для запровадження

державної підтримки упровадження фінансових інструментів розвитку експорту; наявність того факту, що українська економіка протягом довгого періоду часу розвивалась у відриві від впливу світової господарської кон'юнктури, у власній системі цінових пропорцій.

5. З'ясували, що важливими інструментами розвитку експортного потенціалу України є підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також Угоди про зону вільної торгівлі між Україною і ЄС, основна мета якої – зростання торгівлі та інвестиційних потоків між цими суб'єктами за допомогою лібералізації торгівлі та гармонізації регуляторного середовища.

6. Визначили, що, на нашу думку, державна підтримка експорту може бути одним із найефективніших інструментів нарощування обсягів експорту високотехнологічної продукції з високим вмістом доданої вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність": від 16.04.91 №959-ХІІ [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http:// www.rada.kiev.ua](http://www.rada.kiev.ua)
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство економіки України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98>
4. Алієва-Барановська В. М. Аналіз теоретичних засад господарськоправового регулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В. М. Алієва-Барановська // Європейські перспективи. - 2018. - № 4. - С. 119-129
5. Бабій І. В. Визначення структури управління ЗЕД на підприємствах машинобудування в аспекті стратегічного підходу / І. В. Бабій // Науковий огляд. – 2018. – №1 (44). – с.6-21.
6. Багрова І. В., Н. І. Редіна, В. Є.. Власюк, О. О. Гетьман Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для ВУЗів /; за редакцією доктора Економічних наук професора Багрової І. В. – Дніпропетровськ: ДДФЕІ, 2017. –585 с.
7. Вакульчик, О. М. Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Текст] / О. М. Вакульчик, Д. П. Дубицький // Вісник Академії митної служби України. – 2016. – № 2. – С. 75 – 82.
8. Вічевич, А.М., Максимець О. В. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. А. М. Вічевич, О. В. Максимець // Львів : Афіна, 2017. – 140 с.
9. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. – К.: КНЕУ, 2018. – 392 с.

10. Георгіаді Н.Г., Князь С.В., Передало Х.С., Берлінг Р.З. Основи зовнішньоекономічної діяльності: теоретичні основи і прикладні аспекти: Навч.-метод. посібник. – Львів: Інтелект-Захід, 2016. – 260 с.
11. Горчаков В.Ю. Формирование организационно-экономического механизма управления внешнеэкономической деятельностью крупной компании: [монография] / В.Ю. Горчаков. – НАН України. Ін-т економіки пром-сти. – Донецьк, 2017. – 182 с.
12. Гофман Н. Ф., Маховікова Г. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності. – СПб: Питер, 2017. – 208 с.
13. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: 3-тє видання. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 432 с.
14. Гребельник О.П., Романовський О.О. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. - К.: Деміур, 2018. - 296 с.
15. Гречин Є. Є. Теоретичні основи дослідження правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / Є. Є. Гречин // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 4. - С. 91-95
16. Далик В., Дуляба Н. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 110–113.
17. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посів. - К.: Знання, 2014. — 462 с.
18. Журавель А. В. Особливості правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / А. В. Журавель // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 3. - С. 85-89
19. Задоя А. Зовнішня торгівля України: сучасні масштаби, структура і тенденції. Академічний огляд. 2016. № 2 (45). С. 110–117.
20. Захаров К. В., Бочарніков В. П., Липовский В. В., Захаров А. К., Циганок А. В. Логістика, ефективність і ризики зовнішньоекономічних операцій: 2-е вид., доп. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2016. – 260 с.

21. Калюжна Н. Зовнішня торгівля України: методологія дослідження. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1. С. 16–31.
22. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2015. – 386 с.
23. Кизим М. О., Зінченко В. А. Якість життя населення і зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2016. – 184 с
24. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Сіваченко І. Ю. та ін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2016. – 792 с.
25. Зовнішньоекономічні операції і контракти : навч. посіб. / кол. авт. В. В. Козик, Л. А. Панкова, Я. С. Карп'як та ін. – Київ : 2014. – 608 с.
26. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посібник / За заг. ред. А.І. Кредісова. – К.: ВІРА-Р, 2019. – 552с.
27. Крупін В.Є. Роль територіально-виробничих систем у розвитку експортного потенціалу України / В.Є. Крупін // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Розвиток територіально-виробничих систем: [зб. наук. праць]. – Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2007. – Вип. 6 (68). – С. 128-140
28. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 23. С. 49–59.
29. Ліпич., А. О. Фатенок-Ткачук. // Економічна Наука. – 2008. – Режим Доступу: [Http://Www.Economy.In.Ua/Pdf/5_2008/8](http://Www.Economy.In.Ua/Pdf/5_2008/8).
30. Лубенченко О. Е. Методологія управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств в умовах інноваційно-інвестиційної економіки: монографія / О. Е. Лубенченко, А. В. Гнедков; Донбас. держ. техн. ун-т. – Лисичанськ: ДонДТУ, 2016. – 243 с.

31. Мазаракі А., Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. Мазаракі, Т. Мельник // Держава та Економіка. – 2011. – Режим доступу: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2011/02/1>.
32. Зовнішньоекономічні зв'язки України і залучення інвестицій / Ю.В. Макогон // Стратегічні пріоритети. – 2018. - №3. – С. 208-218.
33. Малярець Л. М. Визначення впливу законодавчо-правових факторів на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Л. М. Малярець.
34. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку: [монографія] / А.П. Наливайко. – К.: КНЕУ, 2018. 264 с.
35. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України : Підручник. – К.: КНЕУ, 2016. – 948с.
36. Прокушев Є. Ф. Зовнішньоекономічна діяльність. – М.: ІОЦ Маркетинг, 2015. – 208 с.
37. Н. В. Проскурніна // Бізнес інформ. – Харків : ХНЕУ, 2016. – № 11(406). – С.129 – 131. 24. Пазуха М. Д. Зовнішньоекономічна діяльність (загальні положення): Навчально-методичний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 230 с.
38. Сміяна Л. С. Правові основи зовнішньоекономічної діяльності / Л. С. Сміяна. – Київ : КНТ, 2018. – 416 с.
39. Степаненко О. І. Зовнішньоекономічна діяльність: вибір контрагента та організація укладання угоди // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – №7. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. – С. 320 – 325.
40. Торгова Л.В, Хитра О.В. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчально-методичний посібник. - Львів: "Новий Світ-2000", 2016. -512 с.
41. Тивончук І.О. Економічні механізми стимулювання експортного виробництва промислових підприємств / І.О. Тивончук, М.Б. Ковальчук // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Розвиток територіально-виробничих систем: [зб. наук. праць]. Вип. 6 (68) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2017. – С. 173-184.

42. Чепурда Л.М. Оцінка сучасного стану і тенденцій розвитку ринку послуг України / Л.М. Чепурда // Бізнес Інформ. – 2016. – № 4. – С. 270–274
43. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/6_1_2016ua/44.pdf.
44. Мельник Л. Г. Економіка та інформація: Економіка інформації та інформаційна в економіці: енциклопедичний словник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2015. – 384 с.